

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Studijní obor: Hispanistika

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Eliška Sýkorová

Ženské postavy v románech *Hija de la fortuna* a *Retrato en sepia* od Isabel Allende

Female characters in the novels *Hija de la fortuna* and *Retrato en sepia* written by
Isabel Allende

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Dora Poláková, Ph.D.

Praha 2021

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala především vedoucí mé práce, Mgr. Doře Polákové, Ph.D., za její ochotu, trpělivou podporu, cenné rady a podněty při psaní této práce. Dále bych ráda poděkovala mé rodině, která mě při psaní práce i po celou dobu studia podporovala.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 31. července 2021

Eliška Sýkorová

Abstrakt

Práce se zaměřuje na ženské postavy v románech *Hija de la fortuna* a *Retrato en sepia* od chilské spisovatelky Isabel Allende. Allende je představitelkou postboomu hispanoamerické prózy a její díla bývají spojována jak s magickým realismem, tak s feministickými postoji. Soustředí se zejména na rozbor významných milníků v životě žen a pohledu společnosti na tyto milníky. Jako významné životní milníky jsou v práci identifikovány vzdělání, první menstruace, první zamilování a láska, první sex, manželství, těhotenství a práce. Diskutovaná témata jsou zasazena jak do historického kontextu Chile 19. a 20. století, tak do kontextu autorčina života, který má velký vliv na její literární tvorbu. Velký důraz je také kladen na postavení žen v chilské společnosti, v minulosti i dnes, a na témata s tím spojená.

Klíčová slova:

ženské postavy, postavení žen, Latinská Amerika, Isabel Allende, román, společnost, feminismus

Abstract

This bachelor's thesis focuses on female characters from the novels *Hija de la fortuna* and *Retrato en sepia* written by a Chilean author Isabel Allende. As one of the postboom period authors of the Hispano-American prose, Allende's work expresses signs of magical realism and feminism. This work analyzes the most important milestones in a woman's life and the perspective of the society regarding these milestones. The milestones are education, first period, first falling in love, first sexual intercourse, marriage, pregnancy, and work. These discussed topics are put into historical context of 19th and 20th century Chile, and into the context of the author's life, which had a great impact on her literary work. Emphasis is placed also on the position of women in Chilean society of the past and of today and on related topics.

Key words:

female characters, position of women, Latin America, Isabel Allende, novel, society, feminism

Obsah

1.	Úvod.....	6
2.	Isabel Allende	8
2.1.	Život.....	8
2.2.	Tvorba	9
2.3.	<i>The Isabel Allende Foundation</i>	12
3.	Postavení žen v latinskoamerické společnosti.....	13
3.1.	<i>Historie postavení žen v Chile</i>	13
3.1.1.	Ženy v minulosti.....	13
3.1.2.	Ženy dnes.....	17
3.2.	<i>Potraty v Chile</i>	21
4.	Romány <i>Hija de la fortuna</i> a <i>Retrato en sepia</i>	24
4.1.	<i>Děj a struktura románů</i>	24
4.2.	<i>Ženské postavy</i>	27
5.	Významné milníky v životě žen a pohled společnosti na ně.....	31
5.1.	<i>Vzdělání</i>	31
5.2.	<i>První menstruace</i>	36
5.3.	<i>První zamilování a láska</i>	39
5.4.	<i>První sex</i>	43
5.4.1.	Ženské tělo	45
5.4.2.	Sex a slast.....	47
5.4.3.	Prostituce.....	49
5.5.	<i>Manželství</i>	50
5.5.1.	Nevěra.....	53
5.5.2.	Rozvod.....	54
5.6.	<i>Těhotenství</i>	55
5.6.1.	Porod.....	56
5.6.2.	Potrat.....	56
5.7.	<i>Práce</i>	58
6.	Závěr	60
7.	Resumé	63
8.	Resumen	65
9.	Bibliografie.....	67

1. Úvod

V bakalářské práci analyzuji postavy žen ve dvou románech chilské spisovatelky Isabel Allende: *Hija de la fortuna* (Dcera štěstěny, 1998) a *Retrato en sepia* (Sépiový portrét, 2000). Konkrétně se zaměřuji na podrobný rozbor významných milníků v životech ženských postav a to s ohledem na postavení žen ve společnosti a dobový pohled společnosti na roli žen. Věnuji se tomu, jak jsou tyto postavy a milníky v jejich životě literárně zpracovány v obou románových textech. Také se zamýšlím nad tím, co nám chce autorka románů sdělit o sobě a společnosti a co chce těmito sděleními ovlivnit.

Téma jsem si vybrala proto, že jsem chtěla poznat tvorbu ženy spisovatelky a její interpretaci postavení žen ve společnosti. Většina latinskoamerických literárních děl, která jsem četla, byla totiž napsána muži. Tvorba latinskoamerických spisovatelek a jejich pohled na ženství, na vývoj postavení žen ve společnosti a na společnost v níž žijí, mi umožnila spojit poznání literární tvorby a latinskoamerických realit. Dílo Isabel Allende jsem si vybrala proto, že se jedná o světově známou autorku z Latinské Ameriky, jejíž práce jsou překládány do mnoha jazyků. Jako žena autorka ve svém díle podává autentické svědectví o postavení žen v latinskoamerické společnosti.

Oba romány jsem přečetla a zaměřila se na ženské postavy a jejich interpretaci autorkou ženou. Předpokládala jsem, že autorka vnímá a interpretuje ženy, jejich osudy a postavení ve společnosti jinak než mužský autor. V průběhu četby jsem vybírala úryvky textu pro další analýzu. Pokoušela jsem se hledat společné znaky mezi postavami, v jejich osudech, životních příbězích a také v jejich postavení ve společnosti. Seřadila jsem úryvky do tematických skupin: vzdělání, menstruace, láska, sex, manželství, prostituce, svoboda ženy, ženské tělo, těhotenství atd. Skupiny vytvářely posloupnost v životním cyklu, kde se navzájem podmiňovaly. Například vzdělání ovlivňovalo vztah k partnerství a sexu. Témata tak tvoří časovou osu. Proto jsem v nich začala vnímat významné životní milníky. Všimla jsem si přitom historických odlišností, neboť každý román a postava zachycují a reflektují jiný historický úsek. To mělo vliv na interpretaci s ohledem na kontext historického vývoje v postavení žen ve společnosti, jež mi byl zprostředkován postavami románů. Provedla jsem druhé čtení románů, kde jsem podrobněji dohledávala úryvky textů dokumentující témata a životní milníky a ověřovala dosavadní strukturování mé interpretace.

V první části práce se zaměřuji na soukromý život Isabel Allende, autorky obou analyzovaných děl, a na její literární kariéru a tvorbu. Porovnávám její dílo s dílem významného kolumbijského spisovatele Gabriela Garcíi Márqueze. Bývají srovnávání, jelikož oba využívají mýty a magičnosti, a ve jejich nejznámějších dílech se objevuje několik generací jedné rodiny. Podívám se i na fenomén ženské literatury (literatura femenina).¹ A dále na nadaci The Isabel Allende Foundation. Ve druhé části řeším postavení žen s přihlédnutím k historickému kontextu Chile 19. a 20. století. Zaměřuji se hlavně na vývoj zpřístupnění vzdělání ženám, na antikoncepci a sexuální revoluci, volební právo pro ženy atd. Historický vývoj srovnávám s dnešní situací žen. Jaké mají postavení v manželství, v domácnosti, na pracovním trhu. S pomocí The Global Gender Gap Report porovnám Chile s Českou republikou. V této části se zabývám i problematikou potratů, jelikož je to v Latinské Americe hodně diskutované téma posledních let. Ve třetí části přiblížím oba romány. Každý z nich zasadím do historického kontextu a uvedu prostředí, ve kterém se děj odehrává. Děj následně rozeberu a přestavím strukturu románů. Dále charakterizuji dvě hlavní i pět vedlejších ženských postav obou románů.

Následuje analýza obou děl. Na základě interpretace dějů románů jsem si stanovila sedm významných milníků v životě žen: vzdělání, první menstruace, první zamilování a láska, první sex, manželství, těhotenství a práce. Některé významné milníky ještě dělím na dílčí témata. Životní milníky rozeberu a porovnám, a to s ohledem na historický kontext a dobový pohled na roli žen ve společnosti. Při interpretaci životních milníků využívám množství úryvků z *Hija de la fortuna* a *Retrato en sepia*. V závěru práce shrnuji nejdůležitější poznatky z celé práce, které jsem získala na základě své literární analýzy děje a postav; u ní byly nápomocné odborné publikace k tématu.

¹ POTOK-NYCZ, Magda. Escritoras españolas y el concepto de literatura femenina. *Lectora: revista de dones i textualitat*. Universidad Adam Mickiewicz. 2003, núm. 9, s. 151-160. [online]. [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2229584>

2. Isabel Allende

2.1. Život²

Chilská spisovatelka Isabel Allende se narodila 2. srpna 1942 v Limě, v Peru. Je dcerou chilského diplomata Tomáse Allende Pesce a Franciscy Llony Barros. V jejích třech letech se rodiče rozvedli, a Isabel se sourozenci a matkou se přesunuli zpět do Chile. Když se její matka podruhé vdala, odešli do Bolívie a poté do Bejrútu v Libanonu. Isabel v dětství tedy hodně cestovala.

Mladá Isabel se vrátila do Chile a v roce 1960 vstoupila do chilské sekce FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations), která se zabývá zlepšením života občanů. V roce 1962 se vdala za Miguele Friase, se kterým měla dvě děti, Paulu a Nicoláse. V roce 1987 se s ním rozvedla. Od svých 17 let vytrvale pracovala, nejdříve jako novinářka, poté jako spisovatelka.³ Pracovala také jako redaktorka a sloupkařka v novinách i v televizi. Psala do časopisu *Paula a Mampato*. Také napsala pár divadelních her.

V roce 1973 po Pinochetově vojenském převratu, při němž zemřel její strýc a prezident Chile Salvador Allende, odjela ze země a usídlila se ve Venezuele, v Caracasu, kde začala psát knihy. Ve Venezuele zůstala 13 let. Její první kniha *Dům duchů (La casa de los espíritus)* z roku 1982 je zároveň jejím nejznámějším dílem. Popisuje zde mimo jiné vojenský převrat v Chile, který sama zažila.

V roce 1991 umřela její dcera Paula na nemoc porfyrie⁴, poté co byla hospitalizována ve Španělsku v několikaměsíčním hlubokém kómatu. Bylo jí pouhých 29 let.

Po smrti dcery Pauly založila *The Isabel Allende Foundation*. Tato nadace chce po celém světě podporovat ženy a dívky v jejich snahách posílit své místo a roli ve společnosti. Isabel Allende říká: „Více než 20 let jsem přednášela po celém světě o ženských právech a posílení jejich postavení ve společnosti, o Latinské Americe a světové politice, o psaní a kreativním procesu, spiritualitě a o mých vlastních dílech“.⁵ Také napsala autobiografii *Paula* věnovanou své dceři.

² Viz HODOUŠEK, Eduard. *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Praha: Libri, 1996.; FENCLOVÁ, Jitka, BERNARDINO, Lourdes Solé, MONTERO, Justa Carrasco: *Literatura španělsky mluvících zemí. Autores y temas de la literatura española e hispanoamericana*. Plzeň: Fraus, 2000. s. 123-124.

³ Viz FENCLOVÁ, Jitka, BERNARDINO, Lourdes Solé, MONTERO, Justa Carrasco. *Literatura španělsky mluvících zemí. Autores y temas de la literatura española e hispanoamericana*. Plzeň: Fraus, 2000. s. 123-124.

⁴ Porfyrie je skupina metabolických onemocnění s poruchou syntézy hemu. Viz Porfyrie. *WikiSkripta*. [online]. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <<https://www.wikiskripta.eu/w/Porfyrie>>

⁵ About Isabel. *IsabelAllende.com*. [online]. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://s3-us-west-1.amazonaws.com/isabelallende.com/assets/bio/Bio_Isabel-en.pdf?pqmronjp8c88>.

Dnes je jí 78 let, bydlí v Kalifornii, ve Spojených Státech. V roce 1993 získala americké občanství.⁶ Věnuje se nejen psaní románů, ale i lidským právům.⁷

2.2. Tvorba⁸

Isabel Allende patří do generace spisovatelů píšících od 80. let minulého století. Je představitelkou tzv. postboomu hispanoamerické prózy a její díla bývají spojována jak s magickým realismem, tak s feministickými postoji. Do její generace patří významní spisovatelé jako: Abel Posse (Argentina), Alfredo Bryce Echenique (Peru), Álvaro Mutis (Kolumbie). V době, kdy Allende s tvorbou začíná, „opadla vlna boomu, vlna revoluční i vlna exilová“.⁹ Tvorba se podobá literatuře evropské či americké.

Její nejznámějším dílem je *Dům duchů* (*La casa de los espíritus*) z roku 1982. Román je dnes považován za jedno z klíčových děl hispanoamerické prózy. Získal mnoho ohlasů a byl přeložen do několika jazyků.¹⁰ Stal se bestsellerem. *Dům duchů* byl v roce 1993 i zfilmován švédským filmařem Billem Augustem. Film má hvězdné obsazení. Hrají v něm Meryl Streep, Glenn Close, Jeremy Irons, Winona Ryder, Antonio Banderas a Vanessa Redgrave.

Isabel Allende a její dílo jsou často porovnávány s autorem latinskoamerického „boomu“ Gabrielem Garcíou Márquezem a jeho románem *Sto roků samoty* (*Cien años de Soledad*). Allende byla dokonce kritizována, že Garcíu Márqueze napodobovala. Jsou srovnávání, i přestože původem pocházejí z jiných, kulturně odlišných, zemí. Je to pravděpodobně díky tomu, že oba čerpají nápady pro svůj magický svět z orální kultury a z lidového folklóru a z mytologie. Podle Magdy Kučerkové díla obou autorů charakterizují i znaky, které převzali z romantických i realistických hispanoamerických děl. Allende se ve svých dílech ráda navrácí do minulosti, García Márquez má také podobně propletené příběhy, tedy ještě s umocněnějším groteskním vpádem a vpádem

<<https://www.isabelallende.com/en/bio>> („For over 20 years I have lectured internationally about women’s rights and the empowerment of women, Latin American and world politics, Chile, writing and the creative process, spirituality and my own work.“)

⁶ Viz BIBLIOTECA NACIONAL DE CHILE. Isabel Allende (1942-). Memoria Chilena. [online]. [2020-10-30]. Dostupné z: <<http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-100654.html>>; RUIZA, Miguel, FERNÁNDEZ, Tomás, TAMARO, Elena. (2004). Biografía de Isabel Allende. *Biografías y Vidas, La enciclopedia biográfica en línea*. Barcelona (España). [online]. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/a/allende_isabel.htm>

⁷ Viz About Isabel. Isabel Allende Biography. *IsabelAllende.com*. [online]. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://s3-us-west-1.amazonaws.com/isabelallende.com/assets/bio/Bio_Isabel_Summary-en.pdf?roek0sebjkg>

⁸ Viz HODOUŠEK, Eduard. Cit. d.; FENCLOVÁ, Jitka, BERNARDINO, Lourdes Solé, MONTERO, Justa Carrasco. Cit. d., s. 123-124.

⁹ HODOUŠEK, Eduard. Cit. d., s. 52.

¹⁰ Viz FENCLOVÁ, Jitka, BERNARDINO, Lourdes Solé, MONTERO, Justa Carrasco. Cit. d., s. 123-124.

neobyčejnosti, než je tomu u Allende. Oba autoři zobrazují život jako kontinuitu. Jejich příběhy jsou posloupné a ukazují život od narození až po smrt. V Márquezových *Stech rocích samoty* se objevuje příběh několika generací Buendiů, v trilogii Allende také, tam sledujeme různé generace žen (Eliza, Lynn, Aurora, Paulina, Nívea).¹¹ Allendina tvorba se dodnes doopravdy nejvíce z literatury psané muži podobá stylu magickorealistickej poetiky Márqueze.¹²

Allende napsala celkem 24 knih, které byly přeložené do více jak 42 jazyků. Za svou tvorbu získala přes 60 ocenění v 15 různých zemích. Jednou z nejvýznamnějších cen je chilská Národní cena za literaturu 2010 (Premio Nacional de Literatura). Allende se stala čtvrtou chilskou ženou v pořadí, která tuto cenu dostala. Jejími předchůdkyněmi byly Gabriela Mistral (1951), Marta Brunet (1961) a Marcela Paz (1982).¹³ Mezi její díla patří např.: *De amor y de sombra* (1984), *Eva Luna* (1987), *Cuentos de Eva Luna* (1989), *El plan infinito* (1991), *Paula* (1994), *Afrodita. Cuentos, recetas y otros afrodisiacos* (1997), *Hija de la fortuna* (1999), *Retrato en sepia* (2000).

Isabel Allende se ve svých dílech zaměřuje hlavně na témata žen, vzpomínek, historie Latinské Ameriky. Její příběhy jsou spojením fikce a reality.

V tvorbe Isabel Allendeovej zostávajú v zásadnej miere, i keď v individuálnej rovine platné formálne i estetické mechanizmy, ktoré zvýznamnili autori nového hispanoamerického románu a ktoré sa usilujú načierat' priamo z prameňa hispanoamerickej kultury, z ústnej tradície. [...] Isabell Allendeová predstavuje [...] fenomén sám osebe. Vyplýva to jednak zo vzácne slobodnej a multikultúrnej polohy i povahy jej diela, z hodnôt tolerancie, ktoré doň pretavuje, z obnovovania literárnej podoby historických tém rekonštruujúcich kultúrne a identitné obrazy čilskej a latinskoamerickej ženy, ale i z osobitého umeleckého chápania tradície načierajúcej z orálnej kultury, zvlášť jej domorodého a mestického prvku, ktoré premieta do eufemistickej feminínnej magickorealistickej poetiky.¹⁴

Allendeovej imaginárno-realistickej svet obohatil tematické rozmedzie hispanoamerickej prózy o ďalšiu skúsenosť ženy a zároveň sa premietol do pozoruhodného optimizmu, ktorý vychádza z „nového sentimentalizmu“, svojho času iniciovaného Pablom Nerudom.¹⁵

¹¹ Viz KUČERKOVÁ, Magda. *Magický realizmus Isabel Allendeovej*. Bratislava: Veda, 2011. s. 53.

¹² Monografia Maríe Angeles Cantero Rosales vydaná v edici Feminae granadské. citováno ve KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 44.

¹³ Viz ve KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 99.

¹⁴ Tamtéž, s. 47-48.

¹⁵ Tamtéž, s. 49.

V článku *Escritoras Latinoamericanas: sus publicaciones en el contexto de las estructuras del poder* Correas Zapata mluví o tom, jak je těžké najít seznam všech latinskoamerických spisovatelek. Dodává, že autorky, které jsou přeloženy do angličtiny, mají více čtenářů, ale také se jim více věnuje kritika. Mexické autorky jsou ve Spojených Státech známější než argentinské kvůli geografické blízkosti Mexika k USA. Correas Zapata článek uzavírá vyjmenováním ženských spisovatelek, které jsou přes to všechno známy na několika kontinentech, jiných, než je Latinská Amerika. A mezi ně patří i Isabel Allende.

Mgr. Martin Stúr, PhD. zdůrazňuje, že je skvělé, že se objevují vynikající ženské autorky, ale na druhé straně je zarážející, že chybějí mladí písíci muži, kteří by předčili nebo se alespoň vyrovnali těm starším spisovatelům, kteří pomalu odcházejí. Důvodem může být, že: „ženy nacházejí sílu tam, kde ju muži nemají, v starostlivosti o blízkých, o tradici, o identitu, bojují tam, kde to muži vzdali.“¹⁶

A tak v posledních stoletích vzniká tzv. literatura či escritura femenina. Spisovatelky se snaží svou literaturou uchovat – a pro další generace zprostředkovat a tak vlastně zachránit – ženské zkušenosti a prožitky. Nastiňují řadu problémů, reflektují sociální a ekonomickou situaci žen. Ve svých textech spisovatelky otevírají nová témata jako je například v literatuře dlouho ignorovaný vztah mezi matkou a dcerou.¹⁷ Poprvé se v literatuře objevuje ženský rodokmen („genealogía femenina“, „mujerío“), který nám otvírá pohled nejen na vztah mezi matkou a dcerou, ale také na ženské vztahy a pouta v jedné rodině.¹⁸

Allende můžeme zařadit pod „feminismo autocelebratorio“. Což je feminismus vyskytující se mezi spisovatelkami, které mají sklon srovnávat utlačování žen s politickým utlačováním přítomným v celé Latinské Americe.¹⁹

Tvorbu I. Allende bychom pak podle Mónici Barrientos mohli nazvat „narrativa femenina chilena“. U chilské literatury je velice důležité si uvědomit, že je potřeba znát a zohlednit historii. Konkrétně státní převrat, který měl velký vliv na celou kulturní scénu a změnil ji.

¹⁶ STÚR, Martin. K vymedzení pojmu magický realizmus v hispanoamerické literatuře. Kučerková, Magda: *Magický realizmus Isabel Allendeovej*. Bratislava: VEDA, 2011. 184 p. ISBN 978-80-224-1211-7. *XLinguae Journal*, Volume 5 Issue 3, June 2012, ISSN 1337-8384. 5. 88-90.

¹⁷ Viz PŮTOK-NYCZ, Magda. Cit. d., s. 153.

¹⁸ Viz BARRIENTOS, Mónica. Sujeto, cuerpo y texto: Una mirada a la producción narrativa de escritoras chilenas de los últimos años. *INTI, Revista de literatura hispánica*. 2009, no. 69/70. s. 117-119. [online]. [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/23288696>>

¹⁹ Viz tamtéž, s. 116-117.

2.3. The Isabel Allende Foundation²⁰

Podle biografie na oficiálních webových stránkách Isabel Allende byla *The Isabel Allende Foundation* založena v roce 1996 k uctění památky Isabeliny dcery Pauly Frias, která zemřela velmi mladá. Cíle této organizace jsou: „dosáhnout představy světa, ve kterém ženy získají sociální a ekonomickou spravedlnost“ a „investovat do pravomocí žen a dívek, aby byly zabezpečeny reprodukční práva, ekonomická nezávislost a osvobození od násilí“.²¹

Isabel Allende se primárně zaměřuje na svou rodnou zemi, ale také na zemi, která je momentálně jejím domovem. Proto většina grantů, které nadace udělila, byla poskytnuta organizacím sídlícím v Chile a v Kalifornii.

Isabel Allende se na sociálních médiích, konkrétně Instagramu, popisuje jako: „Čilská autorka románů a aktivistka podporující ženy a děti, také známá jako žena podprůměrného věku“.²² Pro pochopení jejích literárních děl je velice důležité znát její životní příběh a čemu se ve svém životě věnuje. Ze sociálních sítí a z toho, že založila svou nadaci, která podporuje ženy na celém světě, můžeme vyčíst, že je vášnivá ohledně tématu postavení žen ve společnosti.

²⁰ Viz About Isabel. *IsabelAllende.com*. [online]. [cit. 2020-10-30].

²¹ Tamtéž. („Vision of a world in which women have achieved social and economic justice“, „Invest in the power of women and girls to secure reproductive rights, economic independence and freedom from violence.“)

²² „Chilean novelist and activist in support of women and children also known for being vertically challenged“.

3. Postavení žen v latinskoamerické společnosti

Pro porozumění literárním dílům, kterými se tato práce zabývá, a jejich interpretaci je velice důležité pochopení historického kontextu 19. a 20. století, a proto uvádím stručný nástin postavení žen v latinskoamerické společnosti v té době. Díla jsou zasazena do Chile minulých dvou století. Proto se v této kapitole věnuji historii i současnosti postavení žen v Chile. Je rovněž důležité podívat se blíže na dobu, ve které byla obě díla napsána, což je přelom 20. a 21. století. Na konec zařazuji kapitolu o potratech v Chile. Otázka potratů je důležitá z hlediska postavení žen, jelikož ilustruje nerovnost a ženská práva.

3.1. Historie postavení žen v Chile

3.1.1. Ženy v minulosti

Jelikož významní bojovníci, spisovatelé nebo politici byli většinou muži, tak se o ženách figurujících v minulosti moc nemluví. Když už se o nich přeci jen hovoří, tak jsou zmiňovány zejména různé královny nebo svaté, zkrátka mocné ženy, ne ty obyčejné. Přestože ženy často nebyly protagonistkami historických a politických dějů, patří do dějin. I obyčejné ženy jsou součástí minulosti. Jsou důležité, protože vychovávaly a vzdělávaly další generace.²³

Teprve v 70. letech 20. století se při interpretaci chilské historie a sociologie začala věnovat větší pozornost ženám. „Mexiko, Kostarika, Argentina, Brazílie, Dominikánská republika a Chile byly země, kde byla jako první vytvořena Centra ženských studií“.²⁴

Španělská společnost přivezla do Latinské Ameriky své hodnoty a normy zahrnující mimo jiné i ženskou roli v domácnosti.²⁵ Tyto hodnoty přivezené kolonizátory v některých zemích Latinské Ameriky převládají dodnes.

V 19. století José Miguel Carrera, chilský politik a voják, založil první školy pro dívky: „Chilský stát čelil potřebě vzdělávat ženy, aby mohly vykonávat sociální roli, kterou jim tehdejší

²³ Viz STUVEN, Anna María. La mujer ayer y hoy: un recorrido de incorporación social y política. *Temas de la Agenda Pública* 8. Pontificia Universidad Católica de Chile, Instituto de Historia. 2013, núm. 61, año. 8. [online]. [cit. 2020-11-8]. Dostupné z: <<https://politicaspUBLICAS.uc.cl/wp-content/uploads/2015/02/serie-no-61-la-mujer-ayer-y-hoy-un-recorrido-de-incorporacion-social-y-politica.pdf>>, s. 2.

²⁴ Viz tamtéž, s. 2. („México, Costa Rica, Argentina, Brasil, República Dominicana y Chile fueron los países donde más tempranamente se crearon Centros de Estudios de la Mujer.”)

²⁵ V době před kolonizací ovládaly Chile matriarchální komunity. Matriarchální komunity jsou komunity, kterým vládnou ženy. Do této komunity patřili i jihoameričtí indiáni a původní obyvatelé Chile nazývaní Mapuche nebo Španěly Araukánci. Indiáni Mapuche byli nejprve lovci a sběrači, později se stali zemědělci. Ženy byly významné také v mapučském náboženství, šamanismu. Viz ZELENÝ, Mníslav. *Indiánská encyklopedie*. Praha: Albatros, 1994. s. 16-17.; KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 111.

společnost přidělila. Proto již v roce 1812 vydal José Miguel Carrera dekret odsuzující 'lhostejnost, s níž stará vláda hleděla na vzdělávání žen'.²⁶ V kláštorech zavedl speciální místnost pro dívky, která sloužila k výuce náboženství, čtení, psaní a dalších disciplín.²⁷

Dívky začaly chodit do základních škol, zpravidla církevních a soukromých. Vzdělání se zaměřovalo na to, jak se správně starat o domácnost, a na základy společenského chování, aby byly ženy připravené na manželský život ve vyšší společenské třídě. Výuka obecné kultury nešla do takové hloubky jako u chlapců. Podle chilského Národního statistického ústavu (Instituto Nacional de Estadísticas) bylo dle údajů sčítání lidu v roce 1854 jen 9,7 % žen gramotných.²⁸ Vzdělání se dostávalo pouze dívkám z bohatých rodin. Dívky z nižších vrstev na něj neměly nárok, ani prostředky.

V roce 1860 byl v Chile přijat zákon o rozšíření vzdělávání, které bylo poskytováno státem zdarma, na obě pohlaví. Od roku 1877 se díky tzv. Decreto Amunátegui ženám zjednodušil přístup na univerzity a nově byly zakládány dívčí střední školy.²⁹ Stále však převládal názor, že ženy by se měly především starat o domácnost. Ženy musely být manželům věrné a fyzické týrání bylo v 19. století akceptováno. Avšak už se začaly objevovat první ženy na univerzitách a v „mužských“ profesích (např. Eloísa Díaz, první studentka medicíny a první chilská i latinskoamerická lékařka). Na počátku 20. století působily i významné latinskoamerické básnířky (poetisas modernistas) jako například Chilanka Gabriela Mistral. Postavení žen v literatuře také nebylo jednoduché, musely bojovat o uznání mnohem více než muži. Zaměřovaly se na dosud ne tolik prozkoumaná témata lásky a erotiky. Při popisu milostných motivů byly daleko odvážnější než jejich mužští současníci, což bylo pro tehdejší společnost dosti pobuřující.

Na konci 19. století probíhaly již první feministické manifestace. Ženy využívaly také novinářinu, aby vyjádřily své feministické postoje a ovlivnily názory veřejnosti.³⁰ „Na začátku 20. století sufražetky k úžasu svých manželů stále nosily korzety, sukně a dlouhé vlasy a připoutávaly se za mříže Kongresu. V Evropě a Severní Americe bojovaly za právo hlasovat a byly přesvědčené, že až ho získají, tak všechno ostatní bude snadné. V Chile se sufražetky obvykle

²⁶ STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 3. („el Estado chileno enfrentó la necesidad de educar a la mujer para ejercer el rol social que la sociedad de la época le asignaba. De allí que ya en 1812, José Miguel Carrera dictara un decreto donde denunció “la indiferencia con que miró el Antiguo Gobierno la educación del bello sexo”. Para superar el error, ordenó que cada monasterio y convento asignara una sala para la enseñanza de las niñas en la religión, lectura, escritura y demás [...]”)

²⁷ Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 3.

²⁸ Viz tamtéž, s. 3.

²⁹ Viz tamtéž, s. 4.

³⁰ Viz tamtéž, s. 4.

vyskytovaly ve vyšších společenských třídách, kde některé ženy byly vzdělané a měly přístup k informacím“.³¹

V 60. letech 20. století se v Latinské Americe modernizuje zemědělství, a tak se mnohonásobně zvyšuje i množství pracujících žen. Data o pracujících ženách se objevují právě od 60. let, přičemž ženy tvoří v tu dobu jen pětinu pracovní síly. Ženy začínají být konečně i ekonomicky nezávislé. Rovněž přišla první vlna feminismu odsuzující diskriminaci žen a také to, že byly historii ignorovány. Feministky protestovaly proti mužskému utlačování, historii ovládané a psané muži, bojovaly za sloučení tradičních rolí manželek a matek s rostoucími pracovními nároky.³²

Šedesátá léta byla pro ženy zásadní: práce, feminismus, ale také antikoncepce. Vynález antikoncepce jako metody, která umožňovala kontrolu plodnosti a plánování rodiny, je celosvětově považován za zásadní revoluci v ženském životě. Byla představena antikoncepční pilulka a také další antikoncepční technologie a metody, například nitroděložní tělíška. Nitroděložní tělíška „Anillo de Zipper“ a „la T de cobre“ vyvinuli chilští lékaři Jaime Zipper a Hernánem Sanhueza. Tato tělíška byla levná, a tudíž měla velký dopad na zdravotnickou politiku a také na veřejné mínění. Ženy tím získaly větší volnost v rozhodování ohledně svého sexuálního života. Slast se oddělila od plodnosti, což vedlo k novým způsobům chování a k tzv. sexuální revoluci.³³ Antikoncepce znamenala pro ženy novou formu osvobození.

Díky lepšímu přístupu ke vzdělávání žen a zvyšující se dostupnosti vysokoškolského studia vzrostla gramotnost žen mezi lety 1885 a 1920 o 20 %. V 60. a 70. letech 20. století proběhla v Latinské Americe, a tedy i v Chile, vzdělávací revoluce, během které nastoupilo obrovské množství žen na univerzity a díky tomu procenta ženské gramotnosti dál prudce stoupala.³⁴ Ačkoliv už hodně žen pracovalo nebo studovalo na univerzitách, tak účast žen na společenském životě byla minimální. Byly závislé na svých otcích či manželích, protože patriarchální model stále přetrvával.

³¹ CORREAS ZAPATA, Celia. *Isabel Allende: vida y espíritu*. Barcelona: Plaza & Janés, 1998. s. 84. (“[...] comienzos del siglo XX, cuando las sufragistas andaban todavía con corsé, faldas y cabellos largos, encadenándose en las rejas del Congreso, ante el estupor de sus propios maridos. En Europa y Norteamérica peleaban por el voto femenino, convencidas de que una vez obtenido, todo lo demás se conseguía fácil. En Chile las sufragistas se dieron por lo general entre las clases sociales altas, donde algunas mujeres eran educadas y tenían acceso a la información.”)

³² Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 1.

³³ Viz BIBLIOTECA NACIONAL DE CHILE. La píldora y los dispositivos intrauterinos, en: Políticas de control de natalidad y planificación familiar en el siglo XX. Memoria Chilena. [online]. [2021-03-15]. Dostupné z: <<http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-96899.html>>

³⁴ Viz MORANT, I., et al. *Historia de las mujeres en España y América Latina del siglo XX a los umbrales del siglo XXI*. Madrid: Cátedra, 2006. citováno ve STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 12.

Ženy byly omezené jak v občanských právech, tak v účasti na veřejném životě.³⁵ Muži měli moc nad jejich penězi, ženy nemohly mít vlastní účet v bance atp.

20. století se neslo ve znamení volebního práva žen. Avšak když v roce 1973 přišel Pinochetův vojenský režim, tak byla předtím těžce získaná ženská práva na několik let omezena. Významné ženské organizace Spolek žen (el Club de Señoras) a Čtenářský klub (el Círculo de Lectura) byly obě založeny v roce 1915. Spolek žen sdružoval liberální ženy z vyšších vrstev, Čtenářský klub naopak pracující ženy ze střední třídy. O dva roky později, chilská spisovatelka a předchůdkyně feminismu, Martina Barros de Orrego, manifestovala za volební právo žen. V této době byly rovněž předloženy různé návrhy na zlepšení občanských práv žen. Dokonce i někteří muži se vyslovovali veřejně na podporu plnohodnotného zapojení žen do společenského a politického života a rozhodování, a začali jim přiznávat rovnoprávnost.³⁶

„Volební právo bylo ženám v Chile uděleno v roce 1949, přičemž bylo poprvé uplatněno v prezidentských volbách roku 1952, v roce, kdy byla Teresa del Canto jmenována ministryní školství“.³⁷ Inés Enríquez se stala první poslankyní, María de la Cruz první senátorkou. Ženám zvoleným do sněmovny se podařilo prosadit zákony, které chránila ženská práva. V roce 1953 to byl například zákon „Ley de Asignación Familiar“ spočívající v tom, že i po zneplatnění manželství muž musel ženě dávat peníze, muž nemohl zcizit ženin majetek bez jejího souhlasu, a že byly jejich dcery stále uznávány za legitimní.³⁸

Na konci 20. století nastal pro ženy rozhodující obrat. Díky tomu, že byla konečně uznána důležitost jejich postavení ve společnosti, se začlenily do veřejného života.³⁹ Po Pinochetově vojenském režimu se Chile postupně vzpamatovalo z útisku ženských práv. V roce 1994 jako první země regionu přijala Plán genderové rovnosti (Gender Equality Plan).⁴⁰

V roce 2006 přichází zásadní moment a Chile si volí svou první ženskou prezidentku, Michelle Bachelet. Bachelet se stává teprve druhou ženou v Latinské Americe v prezidentské funkci. Jako prezidentka byla zvolena ve dvou funkčních obdobích (v letech 2006-2010 a 2014-2018), během nichž iniciovala mimo jiné i zákon o legalizaci potratů a podmínky pro rovnost

³⁵ Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 5.

³⁶ Viz tamtéž, s. 5.

³⁷ Tamtéž., s. 7. („El derecho a voto pleno fue concedido a la mujer en Chile en 1949, ejerciéndose por primera vez en las elecciones presidenciales de 1952, año en el cual Teresa del Canto fue designada ministra de educación.“)

³⁸ Viz tamtéž, s. 7.

³⁹ Viz tamtéž, s. 7.

⁴⁰ Viz POLLMANN, Laura Alborno. *Regional Case Studies*. Atlantic Council. 2017, s. 14, *Women's Leadership in Latin America: THE KEY TO GROWTH AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*. [online]. [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/resrep03714.10>>

pohlaví se za její vlády podstatně zlepšily. Paradoxem je, že ačkoliv mělo Chile ženu prezidentku, stále dosahuje menšího podílu žen v politice než jiné země Latinské Ameriky.⁴¹

3.1.2. Ženy dnes

V této podkapitole se zaměřím na přetrvávající nerovnosti v postavení žen v chilské společnosti, na problémy současné doby, na měnící se pohled na ženy, na téma dnešní rodiny, manželství a rozvodu. Na závěr uvedu postavení Chile z hlediska genderových nerovností v mezinárodním srovnání.

Přestože se ženám podařilo během 19. a 20. století získat formálně řadu práv (přístup k akademickému vzdělání, právo volit) a postupně se začleňovat do společnosti (do pracovního procesu i politických institucí), tak i ve 21. století některé nerovnosti v postavení žen nadále přetrvávají. Jde zejména o příjmovou nerovnost, kariérní nerovnost a tradiční rozdělení rolí v domácnosti.

Za první, ženy mají stále nižší platy než muži. Rozdíl ve mzdách se podle Národního statistického ústavu (Instituto Nacional de Estadísticas) vyskytuje ve všech profesích.⁴² Ačkoliv se propast mezi mzdami v posledních desetiletích výrazně zmenšila, okolo roku 2006 si ženy s vysokoškolským vzděláním vydělávaly jen asi 70 % platu mužů.⁴³ V roce 2012 se data skoro nezměnila.⁴⁴ Největší rozdíl se vyskytuje v kategoriích: zemědělci a kvalifikovaní pracovníci, úředníci, dělníci a řemeslníci strojní mechaniky.⁴⁵

Za druhé, v partnerských svazcích je kariéra muže považována za důležitější a je upřednostňována před kariérou ženy. Pro muže je podstatné, aby je jejich žena podporovala v profesionální kariéře na úkor své vlastní.⁴⁶

Za třetí, tradiční rozdělení rolí v domácnosti nadále převažuje, tj. od ženy se očekává starost o domácnost (vaření, úklid, praní atp.) a domácí práce jsou zpravidla mezi ženu a muže

⁴¹ Viz POLLMANN, Laura Alborno. Cit. d., s. 14-15.

⁴² Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 13.

⁴³ Viz MORANT, I., et al. *Historia de las mujeres en España y América Latina del siglo XX a los umbrales del siglo XXI*. Madrid: Cátedra, 2006. citováno ve STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 13.

⁴⁴ Viz NÚÑEZ LÓPEZ, Leonardo, et al. MUJERES EN CHILE Y MERCADO DEL TRABAJO: Participación laboral femenina y brechas salariales. *Instituto Nacional de Estadísticas Chile: Departamento de Estudios Laborales y Departamento de Estudios Sociales*. 2015, s. 62. [online]. [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <https://www.ine.cl/docs/default-source/ocupacion-y-desocupacion/publicaciones-y-anuarios/publicaciones/mujeres-en-chile-y-mercado-del-trabajo---participaci%C3%B3n-laboral-femenina-y-brechas-salarialesa.pdf?sfvrsn=ade344d4_3>

⁴⁵ Viz tamtéž, s. 69. – Data jsou z roku 2012.

⁴⁶ Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 14.

nerovnoměrně rozdělené. Proto také stále třetina žen zůstává v domácnosti a nechodí do zaměstnání, kdežto podíl mužů v domácnosti je zcela zanedbatelný.⁴⁷

Problémem, který přetrvává do dnešní doby a začíná se o něm více diskutovat, je domácí násilí a nemalé počty ženských úmrtí tím způsobených. Domácí násilí je v Chile nejčastějším zločinem. Je vysoce pravděpodobné, že celosvětová pandemie koronaviru a situace lockdownu problém domácího násilí ještě prohloubí.⁴⁸ Každým rokem se ženy u příležitosti Mezinárodního dne žen 8. března setkávají a protesty upozorňují na významné společenské nešvary. 8. března 2021 se sešly, aby upozornily na vysoké počty případů domácího násilí a také sexuální obtěžování. Dále žádaly legalizaci potratů a obecně zvýšení respektu k ženám.

Druhým problémem současné Latinské Ameriky, a tudíž i chilským, je i zvýšená zátěž na ženy kladená v důsledku utváření tzv. „sendvičové generace“ („generación sándwich“). Tato generace se vyznačuje tím, že se ženy musejí starat nejen o své děti, ale také o starší a nemocné rodiče. Po většinu času tak pečují o druhé a na sebe samé už jim nezbývá čas. Nemají čas ani pomyšlení na vzdělávání se, na kariéru ani na vlastní koníčky, často ani na přátele.

Pro pokračující boj za získání rovnosti považují za důležité tyto faktory: za prvé, změnu pohledu společnosti na postavení žen a na genderové role. Ženy se dnes aktivně zapojují do kultury, do politiky a obecně do veřejného života, což dříve obvyklé nebývalo. Vnímání rodiny a genderových rolí v rodině se proměnilo. Pořád jsou ale patriarchální hodnoty ve společnosti silně zakořeněné. Muži touží být hlavními živiteli rodiny. Přesto valná většina Chilanů, konkrétně cca 83 %, upřednostňuje, když na domácnost a živobytí vydělávají oba, muž i žena.⁴⁹

Za druhé, zásadní je také změna pohledu žen na sebe samé, na to, jak přistupují k domácnosti, manželství a práci. Domácnost už nevnímají pouze jako ženskou povinnost a současně se nepovažují za podřízenou manželovi.⁵⁰ Manželství a mateřství nechápu jako společností danou povinnost, ale samy si určují, kolik dětí chtějí a kdy. To se projevuje například v průměrně nižším počtu dětí, než je tomu v sousedním Peru nebo Bolívii.⁵¹ Ženy si uvědomují svůj přínos pro trh

⁴⁷ Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 13-14.

⁴⁸ Viz FUENTES URIBE, Andrea. Violencia de género: la pandemia que viven las mujeres en cuarentena. *Pontificia Universidad Católica de Chile* [online]. 2020 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <<https://www.uc.cl/noticias/violencia-de-genero-la-pandemia-que-viven-las-mujeres-en-cuarentena/>>; MAIGARI, Barbara Shitnaan, et al. Respuestas a violencia doméstica y abuso y explotación sexual durante la pandemia: Regiones de África Occidental, América Latina y MENA. *RESDAL*. 2021, Boletín núm. 3, s. 11-12. [online]. [2021-07-06]. Dostupné z: <https://www.resdal.org/assets/Boletin_COVID_3_esp.pdf>

⁴⁹ Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s.13.

⁵⁰ Viz tamtéž, s. 7-8.

⁵¹ Viz *El Mercurio*, 10.4.2013, s. 13 citováno ve STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 17.

práce a mají zájem pracovat, jelikož to vnímají jako zdroj nezávislosti. Je to hlavní důvod, proč chodí do práce, i když by nemusely, protože manžel by domácnost a rodinu bez problémů zaopatřil. Týká se to hlavně žen z vyšších společenských vrstev, kde většina žen pracuje. Naopak v nižších třídách pracuje méně než polovina žen. Často proto, že nemají nikoho, kdo by jim pohlídal děti a postaral se o ně, zatímco by ony byly v práci. Dále mají také zájem se uplatnit v politických a občanských, společenských pozicích.⁵²

Nicméně ani přes všechny tyto změny ženy úplně neopouští svou tradiční roli v domácnosti. Tuto roli nikdy ani zcela opustit nemohou. Důležité je, že dnes ženy mají volbu, jestli chtějí mít velkou rodinu nebo upřednostňují budování osobní kariéry. Dříve tuto volbu neměly. Chilské ženy si přejí být matkami, mateřství si váží a samy od sebe ho upřednostňují.⁵³ Díky „Ley de amamantamiento 2007“ (rozšíření práva matek, aby mohly odejít z práce z důvodu kojení svých dětí mladších dvou let⁵⁴) a „Ley del postnatal 2011“⁵⁵ (pracující matky si mohou vzít mateřskou dovolenou šest týdnů před porodem a dvanáct týdnů po něm, otec má také právo na placenou dovolenou v délce pěti dnů⁵⁶), je ženám umožněno lépe skloubit mateřství, rodinu a kariéru.

Chilané kladou od jakživa velký důraz na rodinu. Poukazuje na to průměrná velikost jejich rodin. Podle výzkumu Any Stuvén mají v průměru 2,51 dětí, ale chtěli by mít 2,91.⁵⁷ Změnil se názor na to, že na fungování rodiny by se měli oba partneři podílet rovnoměrně. Dříve se udržováním rodiny a starostí o děti zabývala hlavně žena, kdežto muž zajišťoval rodinu finančně. Dnes se na zásadních rozhodnutích ohledně dětí podílí jak matka, tak otec.⁵⁸ Díky tomu mají ženy možnost fungovat mimo domácnost, realizovat se v práci, ve vzdělání a osobních zájmech a zálibách.

Přestože Chilané kladou velký důraz na rodinu a manželský svazek, mají dnes liberální postoj k rozvodům v případě, že partnerský vztah není funkční. Dokumentovala to Ana Stuvén ve svém výzkumu. Zjistila, že dvě třetiny Chilanů berou manželství jako závazek na celý život, a zároveň že téměř 70 % Chilanů souhlasí s tím, že pár, který už spolu nevychází, by neměl zůstat

⁵² Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 18-19.

⁵³ Viz tamtéž, s. 17.

⁵⁴ Viz Biblioteca del Congreso Nacional de Chile (BCN), 2007. *Ley 20166*. [online]. [2021-03-14]. Dostupné z: <<http://bcn.cl/2klbu>>

⁵⁵ Naposledy byl modifikován v roce 2016.

⁵⁶ Viz Biblioteca del Congreso Nacional de Chile (BCN), 2016. *Ley 20545*. [online]. [2021-03-14]. Dostupné z: <<http://bcn.cl/2ybf>>

⁵⁷ Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 11.

⁵⁸ Viz tamtéž, s. 11.

pohromadě, i když mají děti.⁵⁹ Nebylo tomu tak vždy. Chile je tradičně velmi konzervativní země. V knize *Correas Zapata Isabel Allende La vida y espíritu*, která byla vydána v roce 1998, Allende v rozhovoru poukazuje na to, že rozvod v její domovině není běžný.⁶⁰ Rozvod byl legalizován až v roce 2004. Názor chilské společnosti na tradiční hodnoty rodiny, hlavně na manželský svazek, se proměnil sekularizací, potlačením vlivu náboženství a jeho institucí.⁶¹ K ukončení nefunkčního manželství jsou obecně odhodlanější ženy než muži. Týká se to ale spíše mladší generace. Starší ženy jsou ochotnější ve špatném manželství zůstat.⁶² Také ženy z nižších socioekonomických skupin většinou zůstávají v nefunkčním manželství, aby předešly chudobě své a dětí. Je zajímavé, že ačkoli je manželství chápáno jako cenné, přibývá dětí, které se rodí mimo manželství, nesezdaným rodičům, kteří spolu žijí v partnerském svazku.⁶³

Jaké je v druhém desetiletí 21. století postavení Chile z hlediska genderových nerovností v mezinárodním srovnání? Změnu postavení Chile lze vyhodnotit při využití údajů z *Global Gender Gap Report* z let 2006, 2016 a 2020.⁶⁴ Zpráva využívá index určený k měření rovnosti žen a mužů. V roce 2006 obsadila Chile 78. pozici z celkových 144 zemí při celkovém skóre 0,6455. Když se celkové skóre blíží číslu 1, znamená to rovnost pohlaví. Naopak když se blíží číslu 0, ukazuje to na vysokou nerovnost. V roce 2016 se Chile posunula o 8 míst na pozici 70. a celkové skóre mělo 0,699. A v roce 2020 se vyhoupllo až na 57. pozici se skóre 0,723. Chile se od roku 2006, kdy byl zveřejněn první *Global Gender Gap Report*, zlepšilo o 21 pozic a celkové skóre mu vzrostlo o 0,0775, což znamená, že udělalo obrovský až překvapující pokrok ve snižování rozdílů mezi pohlavími.

V Chile se výrazně snížil tzv. gender gap z hlediska politického posílení (political empowerment), vzdělání, přístupu ke zdraví a přetrvává jedině na trhu práce (economic participation and opportunity), kde je až na 111. místě ze 153 zemí.

⁵⁹ Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 8-9.

⁶⁰ Viz CORREAS ZAPATA, Celia. Cit. d., 1998. s. 22.

⁶¹ Viz STUVEN, Anna María. Cit. d., s. 17.

⁶² Viz tamtéž, s. 9.

⁶³ Viz tamtéž, s. 10.

⁶⁴ HAUSMANN, Ricardo, TYSON, Laura D., ZAHIDI, Saadia. *The Global Gender Gap Report 2006*. World Economic Forum, 2006. [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2006.pdf>; HAUSMANN, Ricardo, TYSON, Laura D., ZAHIDI, Saadia. *The Global Gender Gap Report 2016*. World Economic Forum, 2016. [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www3.weforum.org/docs/GGGR16/WEF_Global_Gender_Gap_Report_2016.pdf>; HAUSMANN, Ricardo, TYSON, Laura D., ZAHIDI, Saadia. *The Global Gender Gap Report 2020*. World Economic Forum, 2020. [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf>

V porovnání s Českou republikou je Chile daleko progresivnější ve snižování tzv. gender gap. U nás je také vidět zlepšení, ale výrazně pomalejší než v Chile. Doslova jsme si s Chile vyměnili pozice (v roce 2006 jsme byli na 53. pozici, v roce 2020 na 78. pozici.). Jeden z důvodů by mohl být ten, že jsme v Česku ještě nikdy neměly ženu prezidentku, zatímco v Chile už ano. Chile dosáhlo značného pokroku právě v období, kdy byla prezidentkou žena. Pinochet boj o ženskou rovnoprávnost zprvu zbrzdil a poté zcela zastavil. Trvalo nějakou dobu, než se Chile znovu vzpamatovala po Pinochetově vojenském režimu. Boj za zrovnoprávnění zintenzivnil až ve 21. století. Chile má nakročeno správným směrem a v narovnávání genderových nerovností pokračuje dál.

Gender Gap jako souhrnný ukazatel ukazuje progresivní vývoj Chile. Gender Gap ale nedostatečně zohledňuje některé z důležitých aspektů, které ukazují postavení žen v chilské společnosti. Příkladem jsou potraty, kterým se podrobněji věnuji v následující kapitole. Gender gap zohledňuje pouze, zda zákony umožňují potraty z důvodu ohrožení života nebo zdraví matky. V Chile je sice potrat z vážných zdravotních důvodů možný, ale již ne na základě ženiny svobodné vůle a rozhodnutí.

Uvolnění společenského života, proces emancipace, výrazné zlepšení postavení žen ve společnosti, vzdělání a zapojení se do veřejného života otevřely příležitosti a prostor pro ženské spisovatelky, které se začaly ve své tvorbě věnovat postavení žen a otázce genderových nerovností v minulosti i současnosti.

Allende se narodila ve 40. letech 20. století, kdy se v celé Latinské Americe začaly podnikat hlavní kroky k začlenění žen do společnosti. Pochází z generace, která se jako první dostávala k akademickému vzdělání v 60. a 70. letech. Jejím vrstevnicím se dostalo jako prvním vyššího vzdělání na univerzitách. A ženy si postupně uvědomovaly a ve svém životě a tvorbě reflektovaly existující genderové nerovnosti a začaly bojovat za svá práva.

3.2. Potraty v Chile

Ačkoliv se již ženská práva zlepšila, tak oproti západnímu světu je v Chile téma potratů stále ještě kontroverzní. Žena se nemůže dobrovolně ze dne na den rozhodnout a jít na potrat, jak je tomu možné v České republice.

Co se týká potratů, lze země Latinské Ameriky rozdělit na tři skupiny. Na země, které potraty povolují bez jakýchkoliv podmínek: Kuba, Uruguay, Guyana, Francouzská Guyana, Portoriko. Na země, ve kterých jsou potraty bez výjimek zakázány: El Salvador, Honduras, Nikaragua, Haiti,

Dominikánská republika. A na země, ve kterých jsou potraty povoleny, ale s podmínkami. Těchto zemí je v Latinské Americe nejvíce a patří mezi ně i Chile.⁶⁵

V 19. století byl potrat v Chile považován za trestný čin. Legalizován byl v roce 1931. Ovšem jeho legalizace netrvala moc dlouho a v roce 1989, na konci vojenské diktatury Augusta Pinocheta (1973-1990), byl zcela zakázán.⁶⁶ K opětovnému povolení potratů v roce 2017 vedlo několik desetiletí podávání návrhů zákona o zrušení ilegality potratů a mnoho protestů a pochodů pro legální, svobodné a bezpečné potraty, jako například dne 25.7.2013.⁶⁷ Změnu iniciovala tehdejší první chilská prezidentka Michelle Bachelet.

Dnes jsou potraty legální, ale jen v případě ohrožení života ženy, v případě znásilnění anebo pokud plod nemá naději na přežití. Situace neboli stav ženy musí být potvrzen lékařským týmem. V případě znásilnění je tým složen z psychiatra nebo klinického psychologa a sociálního pracovníka. Legalizování potratu v roce 2017 je považováno za milník v oblasti práv chilských žen vzhledem k tomu, že potraty byly od roku 1989 do roku 2017 absolutně zakázány.⁶⁸

Feministická hnutí bojující za ženská práva vytvořila „Safe Abortion Information Hotlines“, tzv. „SAIHs“. Tyto telefonické „horké linky“ mají sloužit ke snížení rizik nebezpečné interrupce. Zákrok si totiž ženy prováděly samy v soukromí riskantními metodami nebo pomocí neškolených poskytovatelů interrupcí. Obě metody byly velice nebezpečné pro jejich zdraví. „SAIHs“ ženám nabízely po telefonu informace, jak ukončit těhotenství pomocí léku misoprostol, jenž vyvolává samovolný potrat. Tyto horké linky byly od roku 2008 do roku 2011 postupně zakládány v zemích Latinské Ameriky. Tedy skoro 10 let před legalizováním potratů. V Chile byla „SAIH“ založena v roce 2009.

⁶⁵ Viz Aborto en Argentina: en qué países de América Latina es legal, está restringido o prohibido. *BBC News Mundo* [online]. 9.8.2018, aktualizováno 30.12.2020 [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <<https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-45132307>>

⁶⁶ Viz MONTES, Rocío. El aborto legal en Chile choca dos años después contra la resistencia de los médicos. *El País*. Santiago de Chile, 2.10.2019. [online]. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://elpais.com/sociedad/2019/09/28/actualidad/1569631050_283062.html>; GRASSI, Maria Pilar Lampert. Aborto en Chile. Evolución histórica del marco normativo. *Biblioteca del Congreso Nacional de Chile. BCN Informe*. 2015, Boletín N°9895-11, s. 1-16. [online]. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <https://www.bcn.cl/obtienearchivo?id=repositorio/10221/21553/1/BCN_Aborto%20en%20Chile.%20Antecedentes%20historicos%20del%20marco%20normativo_final_v5.docx>

⁶⁷ Viz ALVAREZ, Silvia Lamadrid; GARRIDO, Lorena Armijo. Movimientos Sociales Críticos Del Orden De Género a Inicios Del Siglo XXI En Chile. *Teoría, Política y Sociedad: Reflexiones Críticas Desde América Latina*. CLASCO, 2018, s. 159. [online]. [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <doi:10.2307/j.ctvn5tzdz.11.>

⁶⁸ Viz MAIRA, Gloria, CASAS, Lidia, VIVALDI, Lieta. Abortion in Chile: The Long Road to Legalization and its Slow Implementation. *Health and Human Rights Journal*. 2019, vol. 21, n. 2, s. 121-131. [online]. [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31885442/>>

Studie z roku 2015 provedená Raquel Irene Drovettou ukázala, že tyto horké linky jsou velice efektivní a pomáhají snižovat ženskou úmrtnost. Podstatné je, že tyto linky jsou zcela anonymní, takže se žádná žena nemusí bát, že bude udána. Problémem je, že i když ženy dostanou přesný návod, jak použít misoprostol a provést tak bezpečnou interrupci, tento lék často není jednoduše dostupný a ženy ho musí shánět občas i na černém trhu na internetu.⁶⁹

To, že je potrat dovolen jen v některých případech, stále vede k ilegálním potratům. Ilegální potraty jsou ale drahé a žena může přijít o život. Dnes už je situace lepší, ale dříve se na ilegální potraty umíralo často. Běžně se stává, že mladá dívka například okolo 16 let, ještě nedospělá, otěhotní. Velice často svou situaci řeší právě ilegálním potratem, jinak by byla vyloučená ze společnosti.

Pohled na problematiku potratu je ovlivněn zejména vírou, jelikož v Latinské Americe jsou silně nábožensky založené národy. Valná většina Chileňů jsou křesťané (katolíci). A obecně si velmi váží života, i života doposavad nenarozeného. Problémem je, že i přestože jsou odůvodněné a schválené potraty legální, tak implementace v praxi vážne. Existují doktoři provádějící vyšetření ultrazvukem, nutí ženy žádající o potrat se na plod podívat, mluví o Bohu atp. V zásadě se snaží ženy přesvědčit o přehodnocení potratu a ponechání si plodu. Také se stává, že zdravotnický personál ženy, které by mohly žádat o legální potrat, často přehlídá a v nemocnici se jim vyhýbá.⁷⁰

Pro kontext analyzovaných děl je otázka potratů důležitá, protože poukazují na postavení žen ve společnosti a dokresluje změny v emancipaci. Legální potraty se podařilo prosadit až v druhém volebním období prezidentky Michelle Bachelet. Ukazuje to, jak hluboce a jak dlouho byla nerovnost žen ve společnosti zakořeněná. Isabel Allende se snaží ukázat, jaké podmínky ženy v minulých stoletích měly a co to pro ně znamenalo. Děj obou děl je zasazen okolo roku 1900, ale situace o 100 let později okolo roku 2000, kdy byla obě díla napsána, je stále stejná. Ženy neměly možnost legálního potratu, ani rozvody v tu dobu nebyly možné. Obrazy z minulosti ukazují na nešvary doby, kdy byla díla napsána. Je obtížnější mluvit o současnosti, proto Allende ukazuje současné problémy na historických příbězích. Potraty ukazují, že ženy byly upozaděvané velmi dlouho a že se situace zlepšuje až v posledních desetiletích.

⁶⁹ Viz DROVETTA, Raquel Irene. Safe Abortion Information Hotlines: An Effective Strategy for Increasing Women's Access to Safe Abortions in Latin America. *Reproductive Health Matters*. 2015, vol. 23, no. 45, s. 47–57. [online]. [cit. 2021-02-07] Dostupné také z: <www.jstor.org/stable/26495842>

⁷⁰ Viz MAIRA, Gloria, CASAS, Lidia, VIVALDI, Lieta. Cit. d., s. 127-129.

4. Romány *Hija de la fortuna* a *Retrato en sepia*

Román *Hija de la fortuna* byl napsán v roce 1998. Volně navazující román *Retrato en sepia* o dva roky později, v roce 2000. Tyto dva romány tvoří první část volné trilogie, kterou zakončuje Allendein nejvýznamnější a nejslavnější román *La casa de los espíritus* z roku 1982. V této trilogii se prolínají osudy a životní příběhy několika rodin. Pro tuto práci je důležitá rodina Sommersových a rodina Del Valle.

Podle Magdy Kučerkové se obě díla, *Hija de la fortuna* i *Retrato en sepia*, inspirovaly významnými historickými okamžiky spojujícími severní, střední a jižní část amerického kontinentu.⁷¹ Pozadí prvního románu tvoří kalifornská zlatá horečka, která se odehrávala mezi roky 1848-1855. Pozadí druhého románu pak tvoří politické události v Chile během 2. poloviny 19. století jako Pacifická a občanská válka.

Nejsou to jen romány o lásce, jak mnozí předpokládají. Isabel Allende se podařilo zahrnout do děje mnohé aspekty ženského postavení v latinskoamerické společnosti té doby. Příběhy jsou mimo jiné o hledání ženské svobody.⁷²

4.1. Děj a struktura románů

Hija de la fortuna (1998)

První díl trilogie román *Dcera štěstěny* (*Hija de la fortuna*) začíná v polovině 19. století příběhem Elizy Sommersové. Román je rozdělen na tři části podle roků: Část první: 1843-1848, Část druhá: 1848-1849, Část třetí: 1850-1853. Děj se odehrává v chilském přístavním městečku Valparaíso a poté v Kalifornii, zejména v San Franciscu. Děj je vyprávěn všeobecným vypravěčem neboli er-formou, který je zaměřen na protagonistku Elizu.

Hlavní postavou je Eliza Sommersová, která je jako sirotek přijata do domu Sommersových. Je vychovávána Miss Rose Sommersovou a jejím bratrem Jeremym, kteří do Chile přišli z Anglie. Důležitou roli v Elizině dětství hraje i kuchařka a pečovatelka indiánka Mama Fresia.

Eliza se v dospívání zamiluje do chlapce jménem Joaquín Andieta, prožijí spolu jen krátký románěk, protože Joaquín odjíždí do Kalifornie hledat zlato. Eliza zjišťuje, že je těhotná. A jelikož by toto těhotenství nikdo nepřijal, rozhodne se odjet za svým milým do Kalifornie. Vydává se

⁷¹ Viz KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 69.

⁷² Viz tamtéž, s. 53. („Zázračná“ paměť a čuch, objevené Elizou Sommersovou v románe *Dcera štěstěny* (*Hija de la fortuna*, 1998) vďaka domorodej kuchárke Mame Fresii a jej podnetom, sú (skrytými) piliermi celého príbehu o hľadani slobody.)

na nebezpečnou cestu, na které jí doprovází čínský lékař Tao Čchien. Během cesty lodí potratí a málem zemře.

V Kalifornii se Eliza vydává za muže, za Taova mladšího bratra. Protože je to pro ni snadnější. Jediné ženy, které v Kalifornii zatím jsou, jsou prostitutky. Chvíli hospodaří s Taem, pak se rozhodne jet najít svou lásku Joaquína. A tak cestuje krajem převlečená jako muž, hraje na klavír a říkají ji Chilánek.

Joaquína nenachází, a když ji Tao vyhledá, odjíždí s ním zpět do San Francisca, kde si Tao zřizuje vlastní lékařskou ordinaci, ve které mu Eliza pomáhá. Dojde jim, že se velice milují, a nakonec se i vezmou. Na samý závěr knihy Eliza zjišťuje, že kapitán John Sommers, bratr Miss Rose a Jeremyho, je jejím biologickým otcem. Její indiánská matka ji položila před dveře Sommersových v kapitánově vestě a John požádal sestru, aby se o Elizu starala.

Retrato en sepia (2000)

Druhý díl trilogie román *Sépiový portrét (Retrato en sepia)*, volně pokračuje v příběhu Elizy Sommersové. Isabel Allende se v tomto románu zaměřuje hlavně na konec 19. století a začátek 20. Hlavní postavou tohoto románu je vnučka Elizy, Aurora del Valle. Dílo je, stejně jako první díl, rozděleno do tří částí: Část první: 1862-1880, Část druhá: 1880-1896, Část třetí: 1996-1910. První část děje se odehrává v Kalifornii, ale poté už se přesouváme do Chile, do hlavního města Santiago de Chile, do již známého Valparaísa, a také na chilský venkov. Děj vypráví hlavní postava Aurora, a tudíž se jedná o ich-formu.

Už na konci prvního románu se dozvídáme, že Eliza a Tao spolu mají dvě děti – Lucky a Lynn Sommersovi. Na začátku tohoto románu umírá starý kapitán John Sommers, který pravidelně jezdil navštěvovat svou dceru Elizu. Rose Sommersová je už stará a přestěhovala se zpět do Anglie, kde píše romantické romány. Lynn je nádherná, ale křehká dívka, je to modelka a muži po ní touží. Zamiluje se do Matíase del Valle, syna Pauliny del Valle, se kterou se krátce potkáváme u v prvním díle. Z románku na jednu noc se narodí dcera, Aurora. Matías Lynn nemiluje a k dítěti se nehlásí. Naopak jeho bratranec Severo del Valle ji miluje. Nabídne Lynn sňatek, aby její dcera získala dobré jméno rodiny del Valle. Lynn ovšem při porodu zemře. Zarmoucený Severo se vrací do Chile. Prvních pět let se o Auroru starají Eliza a Tao. Poté, jednoho dne nečekaně Tao zemře násilnou smrtí, jejíž důvod se dozvídáme až na konci románu.

Eliza odjíždí pohřbít Taa o Číny, jak si vždy přál. Nechává Auroru v péči druhé babičky, dávné přítelkyně, ale také sokyně, extravagantní Pauliny del Valle. S Paulinou Aurora prožije spokojené dětství. Během kterého se po smrti Paulininého manžela přesouvají do Chile.

Příběh je vyprávěn očima Aurory. Vypráví o svém dětství, jak měla školu doma, protože v žádné škole nevydržela. Jak u nich doma v období války pobývá Nívea del Valle se všemi svými dětmi. Jak se začíná učit fotografovat.

Při výletě do Evropy, kde si babička doktorem Ivanem nechává vyoperovat nádor, se seznamuje s Diegem. Do Diega se zamiluje a svatba je záhy naplánována. Po svatbě se Aurora přestěhuje k Diegově rodině na venkov. Zjišťuje však, že manželství není to, co si představovala. Odkrývá milostný vztah jejího manžela s manželkou jeho bratra. Což je důvodem, proč je k ní Diego velmi lhostejný. To, že Diego miluje jinou, ji velice ranní.

Aurora odjíždí za umírající babičkou do Santiaga a na venkov se už nikdy nevrátí. Žije s nevlastním dědečkem Williamsem. Znovu potkává babiččina doktora Ivana. Zamilují se do sebe, ale nemohou spolu bydlet, jelikož Aurora je stále vdanou ženou. O velké finále se postará svým návratem stará Eliza, která Auroru 17 let neviděla. Pomáhá jí dát dohromady střípky z minulosti a vzpomenout si na tuto, po většinu života odříznutou, část rodiny.

	Hija de la fortuna (1998)	Retrato en sepia (2000)
Čas	1843-1853	1862-1910
Prostor	Valparaíso, Chile Kalifornie	San Francisco, Kalifornie Santiago de Chile, Chile Chilský venkov Evropa
Historický kontext díla	Kalifornská zlatá horečka (1848-1855)	Pacifická a občanská válka v Chile (2. polovina 19. století)
Hlavní postava	Eliza Sommersová	Aurora del Valle
Postavy	Rose Sommersová, Jeremy a John Sommersovi Tao Čchien Mama Fresia Paulina del Valle Joaquín Andieta Atd.	Eliza Sommersová a Tao Čchien Lynn a Lucky Sommersovi Severo a Nívea del Valle Paulina del Valle Diego Domínguez Ivan Radovič Atd.

Literární prostředky v dílech

Témata objevující se v románu *Hija de la fortuna* jsou patriarchát, láska, identita a medicína. V románu *Retrato en sepia*, který by se dal považovat za Aurořinu autobiografii, je to paměť, rodinná tajemství a trauma. Oba romány spojují témata hledání svobody, identity a lásky. V *Retrato en sepia* Allende použila motiv noční můry, která se Auroře často opakuje. Tento specifický motiv navozuje v románu napětí.

Er-forma v *Hija de la fortuna*, kdy se vypravěč v první části zaměřuje především na Elizu a v druhé části pak na minulost Tao Čchieny, pomáhá čtenáři lépe pochopit postavu Elizu a soucítit s ní. Naopak ich-forma, kdy je vypravěčem Aurora, pomáhá čtenáři lépe se vžít do hlavní postavy.

Výběr názvu děl Allende nenechala náhodě, objevuje se v nich určitá symbolika. Název *Dcery štěstěny* poukazuje na jakýsi paradox, kdy je postava Elizu na začátku čtenáři představena jako, že má všechno, ale postupně se dozví, že její život není tak idylický, jak vypadá. Název *Sépiového portrétu* se váže k lásce k fotografování a k umění obecně. Autorka názvem knihy poukazuje na to, jak důležité je mít nějakou práci či koníček, abychom měli smysl života.

Díla se stala bestsellery, protože Isabel Allende používá literární prostředky jako je jednoduchý a přímý jazyk, svižné, plynulé a dlouhé odstavce, dialogy postav, humor k tomu, aby byla kniha jasná, jednoduchá, ale zároveň přinášela důležitá poselství. To, že jsou díla rozdělena do tří částí umožňuje lepší přehlednost a orientaci v ději. Různými časovými rovinami naopak díla obzvlášťňuje. Svým autorským stylem dosáhla toho, že jsou její díla populární a čtená po celém světě, a tím se dostala k velkému ženskému publiku.

4.2. Ženské postavy

Hlavními postavami obou románů jsou ženy. Mesticka Eliza Sommersová je hrdinkou prvního dílu volné trilogie *Hija de la fortuna*. Její vnučka Aurora del Valle je hrdinkou druhého dílu *Retrato en sepia*. Typické pro autorčinu tvorbu je, že ženské postavy vystupují jako nositelky magických prvků, viz Eliza, která má zázračné schopnosti dobrého čichu a paměti. Magické prvky zasazené do postav odkazují na lidovou moudrost. Paradoxem je, že i přestože mužské postavy představují patriarchální systém, tak se často nevědomě podřizují ženskému světu.⁷³

⁷³ KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 65.

Eliza Sommersová

Eliza Sommersová se narodila jako nemanželské dítě. Je dcerou Johna Sommerse a neznámé indiánky. Ovšem kvůli společenským pravidlům a společenskému postavení kapitána Johna tato informace zůstává v utajení mezi ním a jeho sestrou Rose Sommersovou. Rose se o Elizu stará a vychovává ji. Celé dětství je vychovávána ve velkém domě v přístavním městečku Valparaíso, v Chile. V tomto domě bydlí Rose se svým bratrem Jeremym a bratrem kapitánem Johnem. Když se Eliza poprvé zamiluje, tak se v ní projeví zvědavost, zajímají ji pocity lásky a sex. Se svou první láskou Joaquínem vedou tajný sexuální život. Joaquín odjede do Kalifornie hledat zlato. Eliza zjišťuje, že je těhotná. Je velice umíněná a jde si za svým, vydává se za Joaquínem. Eliza je hlavní postavou románu *Hija de la fortuna*, kde je nám vyobrazen celý její život, od dětství až do dospělosti. V románu *Retrato en sepia*, je spíše vedlejší postavou a zaujímá roli babičky.

Aurora del Valle

Aurora del Valle je dcera Lynn Sommersové a Matíase del Valle, který se k ní ale nehlásí. Jejím adoptivním otcem je Severo del Valle, který po smrti její matky odjíždí zpět do Chile, a bere si za ženu sestřenicí Níveu del Valle. Aurora je zanechána nejprve v péči prarodičů Elizy a Taa, ale po Taově nešťastné smrti je přesunuta do péče druhé babičky Pauliny del Valle, která si na ni celých pět let dělala nároky. Šťastně vyrůstá s babičkou Paulinou v jejím obřím sídle v San Franciscu a poté v Santiagu de Chile. Ve škole se jí nelíbí, a proto se učí doma. Má soukromou učitelku Matilde Pinedovou, kterou má ráda. Ve svém životě má za vzory samé silné ženy: babičku Paulidu, učitelku sufražetku Matildu Pinedovou a Níveu del Valle. Ráda se dívá na svět pomocí fotoaparátu. Naučí se fotit u mistra a stane se z ní skvělá fotografka. Její focení, ale nikdo moc neuznává. Jak dospívá, zamiluje se do Diega a vdá se za něj. Jenže je láskou zklamaná. Diego ji nemiluje, podvádí ji. Aurora tuto bolest nesnese a od Diega odejde, i když to znamená mít pošpiněnou pověst. Na konci románu *Retrato en Sepia*, jehož je hrdinkou, nám poodhaluje svůj současný život. Sdílí opětovanou lásku s doktorem Ivanem a některé výhody „svobodné“ ženy bez manžela se jí líbí.

Nesmíme ovšem opomenout vedlejší ženské postavy. Nejenomže hrají roli matek a pečovatelek v důležitých okamžicích v životě hlavních hrdinek, nýbrž také doplňují aspekty ženského života, které příběhy hlavních hrdinek už nezvládly pojmout. Často nám prostřednictvím své postavy poskytují pohled společnosti na probíraná témata.

Miss Rose Sommersová

Miss Rose Sommersová je Elizinina adoptivní matka. Děti chtěla, ale bez manžela je mít nemohla. Když se dozvěděla, že Eliza je dcerou jejího bratra, slíbila mu, že se o ni postará. Potrpí si na nejlepším vychování Elizy. Chce totiž, aby se Eliza dobře vdala. Chce jí vybrat toho nejlepšího manžela, jelikož ona tuto možnost neměla. Není vdaná, nikdy nebyla a nikdy už být nemůže. Když byla mladá, chtěla být operní pěvkyní. Zamilovala se však do jednoho slavného pěvce, jenže byl ženatý a měl děti. Hluboce se milovali, ale na jejich románě se přišlo. On se pak stáhl a vrátil se k manželce a dětem. Rose to hluboce ranilo. Roseina rodina se snažila ututlat fakt, že s ním přišla o panenství. V Anglii si poskvřila pověst slušné mladé dámy, proto musela odjet s bratry do Chile. Svůj osud přijala a už nikdy se neprovdala. Nesnažila se nic změnit, i přestože se jí velice dlouho dvořil pan Jacob Todd. Ve svých volných chvílích píše pornografii, kterou bratr John prodává v Británii, a vydělává za ní slušné peníze. Druhý bratr, Jeremy, o tom neví, protože by ji odsoudil. Rose hraje zásadnější roli v *Hija de la fortuna* jako Elizina matka, v druhém díle trilogie už je o ní jen zmínka, že zestárla, vrátila se do Anglie, kde už nepíše pornografii, ale romány.

Mama Fresia

Mama Fresia má indiánské kořeny. Je Elizinou chůvou a druhou matkou. Zároveň kuchařkou a hospodyní v domě Sommersových. Eliza se od ní naučí výborně vařit. Je jí okamžitě nadmíru jasné, co se děje mezi Elizou a Joaquínem, na rozdíl od Rose, která si to nepřiznává. Ví, jak si poradit s každou situací, i se situací nechtěného těhotenství. Uvaří Elize lektvar, aby potratila. Je Elizinou spojenkyní, když se rozhodne vydat do Kalifornie. Poté musí odejít z domu Sommersových, protože by ji stejně vyhodili.

Paulina del Valle

Paulina del Valle je vedlejší postavou v obou románech. Je ovšem ukázkou silné, soběstačné a nezávislé ženy. V prvním románu se s ní setkáváme krátce, když se zamiluje do Feliciano Rodríguez de Santa Cruz. Přísný otec nesouhlasící s láskou ji pošle do kláštera, aby ji jeptišky modlitbami přivedly zpět k rozumu. Aby zamezil útěku z kláštera, přikázal Paulině oholit hlavu. Ani to nepomohlo a Paulině se podařilo z kláštera uniknout. Nakonec je jí dovoleno si Feliciano vzít. Odstěhují se spolu na sever Chile, kde poklidně žijí. Paulina má vždy skvělé nápady na obchodování. Je přirozeným talentem. Nechá si založit od manžela svůj vlastní účet, kde má své

vlastní peníze, což u žen v té době nebylo běžné. V druhém románu se s manželem odstěhují do Kalifornie. Paulina vymyslí obchod s dovážením čerstvých surovin přímo z Chile. Specialitou je, že je dováží na ledě, aby se cestou nezkazily. Jako kapitána lodi, která suroviny dováží, si vybere Johna Sommerse. Vychovala dvě děti, se kterými ale nemá bližší vztah. Oba jsou chlapci. Pochází z vyšší vrstvy, ale ráda chodí posedět do cukrárny ke staré přítelkyni Elize. Je to mohutná a extravagantní žena. Milovnice dortíků. Na život své vnučky Aurory má veliký vliv. Jejich vztah je výjimečný, má ji ráda a dokáže se jí otevřít jako nikomu jinému. Paulina si nikdy nenechá nic líbit, ani nevěru svého muže Feliciano. Když Feliciano zemře, vezme si sluhu Williamse. A až do konce života se snaží vypadat dobře.

Nívea del Valle

Nívea del Valle už od dětství miluje bratrance Severa del Valle a ví, že si ho jednou vezme za muže. Mají velice pestrý sexuální život díky tajné četbě zakázané literatury. Severo ztratí ve válce nohu, ale ani to nebrání Nívee vymyslet, jak ztrátu nohy skloubit s dobrým manželským a sexuálním životem. Je neuvěřitelně plodná. Celkem se Severem mají asi patnáct dětí. Vzhledem k tomu, že většinu času je těhotná, nezajímá se o to, co si o ní druzí pomyslí. I přestože těhotné ženy mají podle společenské normy zůstat doma, Nívea chodí s těhotenským břichem všude a ukazuje se. Dokonce své děti bere i na feministické demonstrace. Je to velice inteligentní žena, která bojuje za ženská práva. A pro Auroru je velkou inspirací.

Lynn Sommersová

Lynn Sommersová je dcera Elizy a Tao Čchieny. Je to krásná, ale křehká dívka. Její krása je neobvyklá. Nikdo neví, po kom svou krásu zdědila, protože po Elize ani Taovi ne. Eliza se ji snaží chránit před vnějším světem. Ovšem Lynn je vyhlášená modelka a je vybrána, aby pózovala pro novou sanfranciskou sochu. Muži ji velice obdivují a chodí ji pozorovat do sochařovy dílny. Lynn se zamiluje do Matíase del Valle, syna Pauliny del Valle. Ovšem ona ho ale vůbec nezajímá. Začne o ni projevovat zájem jen kvůli sázce s dalšími muži. Svede ji a Lynn otěhotní. Přesto všechno však Matías dělá, že dítě není jeho. Naopak Severo del Valle se do Lynn zamiloval už když byli malí a miluje jí doteď. Chodí za ní, když je těhotná, a prochází se spolu, i když jeho dítě není. Lynn se do něj nikdy nezamiluje, ale přijme jeho žádost o sňatek, aby dcera Aurora měla dobré jméno. Lynn umírá velmi mladá při porodu své dcery Aurory.

5. Významné milníky v životě žen a pohled společnosti na ně

V této kapitole se zaměřuji na významné milníky v životě žen a na pohled společnosti na ně. Tyto klíčové momenty sleduji ve vývoji žen od narození až po dospělost, a to na příkladu odlišných generací žen v různých dobách a rovněž ukazují proměnu dívky v ženu.

Milníky, kterým se v této kapitole věnuji, jsou: vzdělání, první menstruace, první zamilování, první sex, manželství, těhotenství a práce. Tyto milníky jsem vybrala, protože jsou zásadními otázkami, kterým se autorka v obou dílech velice podrobně věnuje. Domnívám se, že i autorka vnímala tyto okamžiky v životě žen jako velmi důležité. Milníky se objevují v obou románech a lze je tedy srovnávat.

Významné události v životě hlavních ženských postav doplním i o zážitky vedlejších ženských postav, jelikož některé aspekty ženského života vykreslují lépe či je doplňují. Zároveň se v této kapitole zaměřím na zasazení těchto životních okamžiků do historického kontextu žen ve společnosti v 19. a 20. století a rozeberu pohled společnosti té doby na ženy a významné milníky v jejich životech.

5.1. Vzdělání

Prvním významným milníkem v životě žen je vzdělání. Přístup ke vzdělání byl zásadním krokem k emancipaci žen v Chile. Vzdělávání žen bylo postupně zlepšováno od začátku 19. století, kdy José Miguel Carrera založil první školy pro dívky. Děj prvního z děl se odehrává od roku 1843. V té době už existovaly dívčí školy, i když jen pro vybranou společnost. A proto se i Allende tomuto tématu v obou dílech věnuje. Srovnání typu vzdělání, jaké bylo oběma ženským hlavním postavám poskytnuto, je důležité, jelikož odráží různé doby a generace, ve kterých dívky žily a poukazuje na to, jak se vzdělávání žen postupem času vyvíjelo.

Hlavní postava románu *Hija de la fortuna* Eliza Sommersová se vzdělávala doma ve vile nad Valparaísem. Vychovávala ji Miss Rose, Angličanka, která se přistěhovala do Chile a Elizu přijala do své rodiny. Kromě toho se Elize věnovala i mapučská hospodyně a kuchařka Mama Fresia. Miss Rose vedla Elizu k tomu, aby se chovala jako dáma hodna své společenské třídy a také aby jednou byla dobrou manželkou. Eliza vyrůstala mezi společenským salonkem a zadní částí domu, jak popisuje Isabel Allende v románu *Hija de la fortuna*. V jedné části domu se mluvilo anglicky a v druhé, zadní, služebnické části, směsicí španělštiny a indiánského jazyka mapuče, který ovládala Mama Fresia. Vliv dvojí rozdílné výchovy je vidět i na způsobu, jak chodila

Eliza v dětství oblékaná. Šaty a obuv hodné vévodkyně kontrastovaly s pouhou zástěrou a bosýma nohama.

Miss Rose Elizu občas brala jen jako hračku, kterou učila dovednostem za účelem předvádění se přítelkyním:

[...] Miss Rose si udělala z Elizy svou hračku. Dlouhé hodiny se bavila tím, že ji učila zpívat a tančit, recitovala jí verše, které si děvčátko snadno zapamatovalo, splétala jí vlasy do copů a krásně ji strojila, ale jakmile ji zaujalo něco jiného nebo ji přepadla bolest hlavy, poslala holčičku do kuchyně za Mamou Fresií.⁷⁴

Když byla Eliza malá, Miss Rose s ní chodila na procházky, aby poznala okolní svět. Později se ji snažila poskytnout nejlepší vzdělání a vychování k tomu, aby z ní vyrostla slečna připravená ke vdávání. Když začala Eliza dospívat, Rose ji chtěla poslat do školy pro slečny madame Colbertové. Základní školy pro dívky v té době už existovaly a stále se zakládaly nové. V těchto školách se dívky učily hlavně dobrým mravům, společenskému chování, starosti o domácnost a modlení.

Miss Rose žila spolu s bratrem Jeremym Sommersem který měl zásadní vliv na způsob vzdělání Elizy. Jeremy Sommers totiž na rozdíl od Miss Rose nebyl zastáncem přílišného vzdělání dívek. Říkal, že „rovnost neexistuje nikde, ani mezi zvířaty a už vůbec ne v Chile“ (*Dcera štěstěny*, s. 46). Také se domníval, že Elizu do školy pro slečny nikdy nepřijmou, jelikož je adoptovaná a tím pádem nepochází z vyšší vrstvy jako ostatní dívky docházející do školy. Na počátku 19. století si vzdělání mohla dovolit jen elita, mezi níž patřila i rodina Sommersových. Vzdělání bylo drahé, a proto nepřístupné nižším vrstvám. Což ústilo v to, že většina žen byla stále negramotná. Jeremy Sommers Miss Rose nedovolil, aby Eliza chodila do školy.

Rose považovala vzdělání za prostředek společenského postupu. Stála si za tím, že „když bude mít dívka vzdělání, tak se dobře vdá“ (*Dcera štěstěny*, s. 48). Proto Elize poskytla alespoň domácí vzdělání. Učila se s ní školním textům, které nechala dovézt z Anglie. Šily spolu svatební výbavu a zařizovala Elize věno. Zajistila Elize intenzivní výuku francouzštiny i latiny, dějepisu a zeměpisu, hodiny psaní, společenských tanců, společenského chování a hry na klavír se soukromými profesory. Eliza neměla přirozený talent na hru na hudební nástroje. Naučila se hrát výborně jen

⁷⁴ ALLENDE, Isabel. *Dcera štěstěny*. Přel. Monika Baďurová. Praha: BB/art, 2003. s. 14. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání.

díky disciplinovanému cvičení a později dokonce doprovázela Miss Rose na jejích hudebních večírcích. Aby vypadala lépe a stála rovně, musela cvičit balancování knih na hlavě. Domácí výuka dala Elize víc, než nabízely ty nejlepší dívčí školy v hlavním městě.

Eliza obdržela veškeré vzdělání dívky z vyšší společenské třídy 19. století, ale i něco navíc, co ostatní dívky neměly. Díky výchově Mamy Fresie dostala Eliza i vzdělání postavené na indiánských zvyklostech a znalostech. Mama Fresia učila Elizu nejen úkolům v domácnosti, ale také indiánským mýtům a legendám. Představila jí duchy, vnímání přírodních znamení z chování zvířat a moře a odhalování poselství snů. Ale hlavně ji naučila vařit. Jako dítě Eliza trávila s Mamou Fresií hodně času v kuchyni. Projevilo se u ní neobvyklé kuchařské nadání a brzy se naučila složitá domácí jídla i zákusky. Jejím hlavním pomocníkem při vaření byl skvělý čich na byliny a koření, který zřejmě zdědila po svých indiánských předcích. Mama Fresia jí pomáhala zdokonalovat tyto zázračné schopnosti skvělého čichu a paměti.

Obě formy vzdělání a výchovy, i když odlišné, byly pro Elizu přínosné. Klasické konzervativní vzdělání jí otevřelo dveře do společnosti a do světa. V dnešní době by jí pomohlo k uplatnění na pracovním trhu. Učila se jazyky a fakta o světě i kultuře. Domorodé vzdělání ji naučilo úctě k původním kořenům, respektu k přírodě a magičnosti světa. Oba směry mohly být osvobozující, hlavně když se vzájemně prolnuly. Klasické vzdělání bylo zároveň svazující, protože se Eliza musela chovat podle předem daných pravidel. Naopak Mama Fresie předala Elize indiánskou, divokou, nesvazující volnost a probouzela v ní vnitřní svobodu, která byla do jisté míry potlačena konzervativní kreolskou výchovou.⁷⁵ Klasická konzervativní společnost člověka neustále soudila podle toho, co považovala za dobré a co za špatné. Indiánka Elizu nesoudila, a proto se v její přítomnosti mohla cítit bezpečněji a více sama sebou. Eliza byla schopna pro svůj budoucí život vytěžit z obojí výchovy, a to jí povzneslo.

Svobodu Elize ukázaly nejenom Mama Fresia a Miss Rose, ale také Rosein druhý bratr a Elizin otec Kapitán John Sommers. John pomáhal Elize rozvíjet představivost příběhy o odlehlých, exotických místech a podivných lidech, a mapami, deníky a cestopisy.⁷⁶

Hrdinka druhého románu *Retrato en sepia* Aurora de Valle se také učila doma. Prvních pět let ji vychovávala babička Eliza s dědečkem Čňanem Tao Čchienem v San Franciscu. Poté se o ni

⁷⁵ Viz KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 58.

⁷⁶ Viz MARTINEZ, Nelly. Isabel Allende's Fictional World: Roads to Freedom. *Latin American Literary Review*. 2002, vol. 30, no. 60, s. 52. [online] [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/20119881>>

starala babička Paulina, se kterou se vrací do Chile a zůstává s ní až do dospělosti. Babička Paulina ji v Chile zapsala do školy pro dívky z bohatých rodin.

Do dívčích škol chodilo v období po roce 1862, kdy se odehrává děj románu, již více dívek než, když vyrůstala druhá hrdinka Eliza. Umožnil to zákon poskytující vzdělání zadarmo pro obě pohlaví. Aurora ale byla odlišná od ostatních dívek a v dívčích školách se jí nelíbilo. Naplnilo by ji vzdělání, které dostávali chlapci, ale nikoliv dívky.

Aurora svoji zkušenost ze školy vyjádřila takto:

Byly to školy pro dívky z bohatých rodin, kde vládla poslušnost a všechno bylo škaredé, a jejichž konečným cílem bylo poskytnout nám jakési minimum vzdělání, abychom nebyly zcela nevědomé, protože povrchní kulturní znalosti se na manželském trhu cenily – ovšem ne tolik, abychom se mohly na něco ptát. Smyslem těchto škol bylo zlomit naši vůli ve prospěch společnosti, udělat z nás dobré katoličky, odříkavé matky a poslušné manželky.⁷⁷

Podstatné bylo, že dívky z vysoce postavených rodin do škol chodily, i když vzdělání často bylo jen symbolické, protože to zvyšovalo jejich šance najít si dobře postaveného manžela, který by je zaopatřil. Ve školách se skoro nic nenaučily, jen základní a spíše povrchní znalosti kultury. Také byly učeny poslušnosti a tomu, aby se nikdy na nic neptaly. Dívky se nemohly smát, ani běhat a hrát si venku, což je z dnešního pohledu 21. století nepochopitelné a nepředstavitelné.

Jeptišky stavěly výuku na strachu, přísnosti a na fyzických trestech. Fyzické tresty v průběhu vzdělávání (jako švihání rákoskou přes prsty) byly běžné jak v románu *Hija de la fortuna* (profesor na klavír) tak i v jeho volném pokračování *Retrato en sepia* (jeptišky ve škole). V těchto klášterních školách Aurora nevydržela. Utekla ze všech škol, kam ji babička Paulina zapsala.

Aurora měla v důsledku velké volnosti šťastné dětství. Proto se později neuměla přizpůsobit jeptiškám, pravidlům, stereotypnímu rozvrhu dní a chladu starých klášterních budov. Častokrát utekla i z internátních škol. Jeptišky vnímaly Auroru jako rozlitané, rozmazlené a zlobivé děvče. Její špatná pověst se roznesla po celém hlavním městě Santiagu, a proto ji už v žádné škole nechtěli přijmout.

⁷⁷ ALLENDE, Isabel. *Sépiový portrét*. Přel. Monika Baďurová. Praha: BB/art, 2003. s. 124. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání.

Babička není ve výchově tak přísná jak by společnost, ze které pocházela, pokládala za vhodné. A tak rozhodne, že se Aurora bude učit doma, když nechce být ve škole. Najme Auroře soukromé učitele.

Ovšem Aurora je na učitele vybíravá. Nakonec se jí zalíbí chilská učitelka Matilde Pinedová, která měla na tehdejší dobu silné, progresivní názory:

Babička ji najala, protože o sobě prohlašovala, že je agnostička, socialistka a stoupenkyně feministického hnutí, což byly tři důvody, které bohatě stačily k tomu, aby ji nezaměstnali v žádném školním ústavu. (*Sépiovým portrét, s. 126*)

Matilde Pinedová poskytla Auroře všeobecnou výuku podobající se obsahem vzdělání mužů, kterou by tehdy dívka jejího postavení nedostala v žádném vzdělávacím ústavu v patriarchálním Chile. Šest dní v týdnu začínaly v sedm hodin ráno snídaní a rozebráním hlavních zpráv z novin. Výuka byla nejen teoretická, ale i praktická. Chodily do muzea, do knihovny, jezdily do přírody, dělaly chemické pokusy, psaly básně, hrály divadlo. Rozmanitá a moderní výuka slečny Pinedové dívku zaujala a bavila.

Aurora si Matildy velice vážila, protože věděla, že je jediná, kdo jí může předat necenzurované znalosti. Matilde mohla studovat, protože přístup ženám na univerzity byl už v 70. letech 18. století zjednodušen. Auroře byla velkou inspirací díky své inteligenci a také kvůli tomu, že nežila jen proto, aby se vdala:

Byla to první žena-intelektuálka, kterou jsem v životě poznala. [...] Její myšlení neodpovídalo době, v níž žila, ani jejímu původu: pocházela z těžce pracující rodiny na jihu země – její otec byl zaměstnán u železnice a Matilde mohla jako jediná ze svých osmi sourozenců dokončit studia. (*Sépiovým portrét, s. 131*)

Hlavní postavy z obou děl jsou si podobné tím, že v dětství dostaly velkou svobodu a volnost. Obě dívky byly vzdělávány tak, aby se chovaly jako dámy z vyšší třídy, ze které pocházejí. Nevýhodou jejich postavení bylo, že žily ve společnosti, která od nich očekávala, že si osvojí tradiční role budoucí manželky a matky. Pro hrdinky obou románů však nebylo prioritou být jen matkou a manželkou. Naopak výhodou bylo, že díky svému společenskému postavení, jim oběma bylo poskytnuto základní vzdělání. Kdyby pocházely z jiné sociální vrstvy, pravděpodobně by zůstaly negramotné jako většina žen té doby.

Aurořino vzdělání bylo modernější než Elizino, protože už žila v době, kdy se veřejně mluvilo o vylepšování vzdělávání žen. Matilda Pinedová ji představila svůj odlišný pohled na svět, a hlavně na sebe samotnou jako ženu. Naučila ji přemýšlet a odnaučila ji slepé víře ve všechno, co jí kdy bylo sděleno. Naučila ji stále se vyptávat a o věcech pochybovat a diskutovat o kontroverzních tématech (např. o nadřazenosti mužů nad ženami). Eliza byla na rozdíl od Aurory vzdělaná spíše pro domácí život. Na to, jak vařit, jak se starat o domácnost a jak být dobrou manželkou. Eliza získala klasické vzdělání ženy své doby, protože tehdy se společnost domnívala, že ženy jiné vzdělání nepotřebují.

Eliza byla vychovávána dvojím způsobem. Ovlivnila ji jak výchova klasická, tak výchova indiánská. Aurora takto výrazný dvojí přístup k výchově neměla. Přesto byla výchova obou dívek hodně ovlivněna různými kulturami. Eliza má anglicko-indiánské kořeny a byla vychovávána anglickými přistěhovalci. Aurora je původem Chilanka, Číňanka i Angličanka. Pro obě postavy byla tato směsice pestrých multikulturních výchov a na tu dobu, ve které žily, moderního vzdělání, prvním krokem ke svobodě. Isabel Allende dává v obou dílech velký důraz na vzdělání, protože si stojí za tím, že vzdělání je prvním krokem ke svobodě⁷⁸ a k možnosti volby.

5.2. První menstruace

Druhým významným milníkem v životě žen je první menstruace neboli menarche. Menarche je přelomový moment, kdy se z dívky stává žena. Z biologického hlediska první menstruace pro ženu znamená, že je její tělo fyziologicky připraveno být matkou, tzn. může být oplodněna. Menstruační krev je symbolem ženské plodnosti, i přestože první ovulace nastává až zhruba rok po menarche. Avšak Isabel Allende poukazuje v románech také na to, že hlavní postavy ještě nejsou psychicky zralé na vdávání a na to být matkami.

Dívkám, které dospívaly v 19. a 20. století informace o menstruaci chyběly. Matky je neupozornily na to, že se jejich tělo v pubertě změní, že začnou krváčet a že je to zcela normální. Nevysvětlily jim, k čemu menstruační cyklus slouží. Celkově bylo lidské, a zejména ženské tělo hodně utajované. Dívky se hanbily za svoje tělo a za procesy spojené s dospíváním a často ani nevěděly, co si při první menstruaci počít, jako Aurora z románu *Retrato en sepia*:

⁷⁸ “El amor es la fuerza más poderosa para cambiar el mundo.” Isabel Allende, escritora. *YouTube* [online]. AprendemosJuntos, 2020 [cit. 2021-07-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4S0mXqpNoSE&ab_channel=AprendemosJuntos>

K převratu došlo právě v den, kdy jsem začala menstruovat. Probudila jsem se s noční košilí potřísněnou něčím, co vypadalo jako čokoláda. Zahanbeně jsem se ukryla do koupelny, abych se umyla a tam jsem zjistila, že to nejsou mé výkaly, jak jsem se domnívala, ale že mám mezi nohama krev. (*Sépiový portrét*, s. 133)

Tehdy byla ve společnosti konverzace o menstruaci tabu. O menstruaci nemluvily ani ženy mezi sebou, natož aby se žena bavila o této intimní fyziologické změně soukromě s mužem, či bylo toto téma probíráno veřejně ve společnosti. Veřejně menstruace neexistovala, byla popírána. Bylo to nepřijemné téma i mezi matkou a dcerou, jak je vidět v reakci Miss Rose na Elizinu první menstruaci:

Miss Rose Elize: „O tomhle s nikým nemluv, to je velice soukromá věc. Už jsi žena a budeš se tak muset chovat, je konec s hraním. Je na čase, abys šla do dívčí školy madame Colbertové,“ to bylo veškeré vysvětlení, kterého se jí od nevlastní matky dostalo; vychrlila to na ni najednou a ani se na ni nepodívala a ze skříně mezitím vyndávala tučnou malých, vlastnoručně obroubených látkových vložek. (*Dcera štěstěny*, s. 43)

Indiánka Mama Fresia Elizu o menstruaci dopředu také neinformuje, ale když na to dojde, je k ní upřímnější než Miss Rose. Řekne jí doopravdy, co se stane, že se změní její tělo a jak na ní bude mužská společnost pohlížet:

Mama Fresia Elize: „Tak už to máš děvče, teď se ti změní postava, zakalí se ti myšlenky a každý muž si s tebou bude moct dělat, co se mu zlíbí,“ řekla jí později Mama Fresia, před kterou Eliza tu novinku nedokázala utajit. (*Dcera štěstěny*, s. 43-44)

Je možné, že je to dáno indiánskou výchovou Mamy Fresie. Domorodé obyvatelstvo bylo úzce spojeno s přírodou a tělesné procesy jako menstruace mezi nimi tabu nemusely vůbec být nebo nebyly tak silné tabu jako v přistěhovalecké společnosti.

Dříve se ve společnosti chtěli lidé ukazovat jen v tom nejlepším světle, ostatně jako i v současnosti. Proto do svého obrazu nechtěli zahrnovat intimní fyziologická témata lidského těla jako sex, lidské přirození, vyměšování, či menstruace. Menstruační stigma pravděpodobně vzniklo, protože lidé nebyli dobře obeznámeni s tím, co to vlastně menstruace je, jak přesně probíhá, k čemu slouží. Dříve neexistovalo vědecké vysvětlení menstruačního cyklu, které je nám dostupné dnes.

Nějakou dobu trvalo, než se začala akademicky a systematicky zkoumat lidská anatomie a sexualita. Stigma okolo menstruace též pravděpodobně vzniklo z domnění, že krev je něco špinavého a nechutného.⁷⁹

Zejména v patriarchálních kulturách, jakou bylo Chile, se o menstruaci nemluvílo, protože muži menstruaci nemají. Z toho důvodu těžce chápali, že menstruační bolesti a celý cyklus není nemoc. V některých zemích světa byly ženy v období menstruace dokonce oddělovány od společnosti. Ženské tělo původně ženám nepatřilo, patřilo mužům z rodiny a poté manželovi. Toto patriarchální uspořádání rozhodlo o tom, že menstruace bude stigmatizovaná. Menstruační stigma je symbolem represe ženské sexuality a ženského těla.⁸⁰

Sexualita byla tabuizovaná celý ženský život. Menstruace je symbolem reprodukce, ale i přesto byla tabuizovaná. Po menopauze žena menstruaci už nemá. Tím pádem nemůže mít další děti. V tomto okamžiku přestaly ženy být hodnotné, protože jejich funkce ve společnosti byla založena na rozmnožování.⁸¹

Vzhledem k tomu, že se o těle a biologických procesech spojených s ním nemluví, vytváří se jakýsi koloběh. Matka či vychovatelka neposkytne informace týkající se menstruace dospívající dceři. Dcera je v den první menstruace překvapena, co se děje. Matka samozřejmě pozná, co se děje, a tak téma dceři spěšně vysvětlí. Dívce pochopí, že o menstruaci se na veřejnosti ani doma nemluví. Za menstruaci se stydí, bere to jako něco špatného ne jako něco přirozeného. Tento tělesný proces nepřijme. A když má vlastní dceru, tak nebere za nutné promluvit si s ní o menstruaci ještě předtím, než menstruovat začne, čímž se dostáváme na začátek koloběhu.

Stigmatizace menstruace trvá dodnes, a ještě jsme se po celém světě negativních nálepek spojených s menstruací zcela nezbavili. Isabel Allende zahrnuje téma menstruace do dějů obou děl. Poukázala na to, že první menstruace je přelomovým okamžikem v životě obou protagonistek. Podrobně popsala jejich pocity spojené s první menstruací. Tímto způsobem pomohla otevřít společenskou debatu na toto tabuizované téma.

Poukázala, že je důležité o menstruaci mluvit nahlas, aby se změnil pohled na ženské tělo. Pokud mají být ženy plně emancipované, plně rovnoprávné s muži, o což Isabel Allende mnoho

⁷⁹ Viz UGÓN ARMAD, Mariana Mota. *El tabú de la menstruación: símbolo de la represión sexual femenina*. Montevideo, 2019. Trabajo Final de Grado. Universidad de la República, Uruguay. Instituto de Psicología de la Salud. Tutora: Asist. Mag. Carolina Fariás. [online]. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <<https://www.colibri.udelar.edu.uy/jspui/bitstream/20.500.12008/22777/1/Mota%2C%20Mariana.pdf>>

⁸⁰ Viz tamtéž., s. 4, 11, 27.

⁸¹ Viz tamtéž., s. 3.

let usilovně bojuje, bylo potřeba začít tato témata otevřeně diskutovat a přiblížit je čtenářům na příkladu příběhů konkrétních hrdinek a jejich životů.

5.3. První zamilování a láska

Třetím významným milníkem v životě žen je první zamilování a posléze láska. Téma lásky je pro tvorbu Isabel Allende charakteristické. Objevuje se ve všech jejích dílech a v románech *Hija de la fortuna* a *Retrato en sepia* neméně. Allende věří, že láska je nejmocnější síla světa.⁸² Proto je pro její tvorbu tak příznačná a důležitá. Láska je také spojena s magickým realismem, protože „strhává protagonisty do neznámých, iracionálních poloh vnímání, které se napájí z pramene instinktů, intuice a předtuch“.⁸³

V dílech Isabel Allende se objevují dva druhy lásky. První druh zobrazuje vztah mezi mužem a ženou jako hierarchický, kde muž je ženě nadřazený. Druhým druhem je rovnocenná láska, kde jsou si oba zamilovaní rovni a nikdo nemá navrch.⁸⁴ V románech *Hija de la fortuna* a *Retrato sepia* je ukázána láska rovnocenná.

V obou románech můžeme u hlavních ženských postav vidět jak první zamilování, tak později skutečnou lásku. Allende zamilovanost popisuje jako náhlý nával neznámých emocí pro dívku v mladém věku. Lásku vyobrazuje jako něco, co se vybuduje postupem času. Opravdová láska je cit, který protagonistky na první pohled nemusely poznat. Objevuje se mezi dvěma jedinci, kteří se znají delší dobu, ale musí prvně překonat různé překážky, aby dospěli a našli společnou lásku.

V *Hija de la fortuna* je zamilování zobrazeno mezi Elizou a Joaquínem Andietou a později dlouho vyvíjející se láska mezi Elizou a Tao Čchienem. V *Retrato en sepia* můžeme vidět podobný vzorec. Zamilování je zde mezi mladou Aurorou a Diegem Domínquezem, ale opravdová opěťovaná láska vzplane až mezi Aurorou a Ivanem Radovicem na konci druhého románu.

Eliza a Joaquín Andieta: zamilování se do pouhé představy o lásce

Joaquín Andieta je mladík, který pracuje pro Jeremyho Sommerse, bratra Miss Rose. Poprvé ho Eliza spatří při práci u nich ve vile. První setkání protagonistů je významné v magickorealisticke

⁸² Viz “El amor es la fuerza más poderosa para cambiar el mundo.” Isabel Allende, escritora. *YouTube* [online]. AprendemosJuntos, 2020 [cit. 2021-07-01]. Cit. d.

⁸³ Volně přeloženo z KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 58.

⁸⁴ Viz SHEA, Maureen E. Love, eroticism, and pornography in the works of Isabel Allende. *Women's Studies*. 1990, vol. 18:2-3. s. 223-231. [online]. [cit. 2021-03-28]. Dostupné z: <[10.1080/00497878.1990.9978832](https://doi.org/10.1080/00497878.1990.9978832)>

poetice.⁸⁵ Ve chvíli, kdy Eliza Joaquína uvidí, okamžitě cítí, že jí k němu něco táhne. Neví ale, co. Sílu zamilování do té doby nepoznala. Ale už ví, že bude navždy „jeho otrokyní“. Allende používá tento silný výraz k tomu, aby zdůraznila moc tohoto nového pocitu pro mladou dívku:

[...] vzpomínala Eliza na své první setkání s Joaquínem Andietou a zase ucítila tíž nesnesitelný neklid. Eliza věřila, že našla svůj osud: navždy bude jeho otrokyní. (*Dcera štěstěny*, s. 75)

Po prvním setkání s Joaquínem chtěla celé dny jen ležet v posteli, spát a snít o něm:

Viděla svého milovaného všude: ve stínu koutů, ve tvaru oblaků, v šálku s čajem, a především ve snech. [...]. Moci Joaquína Andiety neunikla ani ve svých snech. (*Dcera štěstěny*, s. 91-92)

Elizino první zamilování je spojeno s fyzickou nevolností a střevními potížemi. Její stav mezi prvním a druhým setkáním připomíná nemoc. Závažnost této nemoci aneb zamilování, si zprvu uvědomuje jen Mama Fresia a to díky vlastnímu indiánskému tušení.⁸⁶ Miss Rose si skutečnost nechce přiznat, protože Joaquín není vhodným nápadníkem, jelikož pochází z velice chudých poměrů.

Joaquín se Elize zdál dokonalý. Psal jí dopisy jako básník, kde mluvil otevřeně o svých citech. Tajně se v noci milovali v odlehlých koutech domu Sommersových. Všechno bylo krásné. Přesto Eliza „lásku k Joaquínovi s odstupem času vnímá pouze jako chiméru, obsesi. Promění se pro ni na lásku k přízraku, který si vysnila“.⁸⁷

Stvořila si sama pro sebe dokonalého milence a živila tuto chiméru s nezdolnou tvrdohlavostí. Její představivost jí vynahrazovala nevděčná objetí jejího milence, která ji zanechávala ztracenou v temném očistci neuspokojené touhy. (*Dcera štěstěny*, s. 104)

Allende vyzdvihla Elizinu paměť a představivost do extrému. Její představivost je skoro jakési vědomé umění. Touhu po Joaquínovi předává do snů, ve kterých se ho dotýká, očichává ho a ochutnává. Tímto způsobem si Eliza kompenzuje frustraci ze spěšného milování.⁸⁸ Avšak tvoří si pouhou představu lásky.

⁸⁵ Viz KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 58.

⁸⁶ Viz tamtéž, s. 59.

⁸⁷ Volně přeloženo z KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 58.

⁸⁸ Viz KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 58.

Eliza a Tao Čchien: odpoutání se od minulosti proto, aby mohla přijít pravá láska

Tao Čchien je čínský lékař, který slouží na lodi kapitána Johna Sommerse, druhého bratra Miss Rose a otce Elizy. Nejdříve se mezi ním a Elizou rozvine přátelství. Dlouho a postupně přichází i silné vzájemné pouto lásky. Vyvíjí se od chvíle, kdy Eliza Taa přemluví, aby ji tajně vzal s sebou na loď plující do Kalifornie. Během cesty Eliza potratí Joaquínovo dítě, Tao o ni pečuje a zachrání jí život. Přes společné momenty soužití i odloučení v Kalifornii až do momentu, kdy spolu bydlí a pracují.

Oba se ale potřebují nejdříve odpoutat od své minulosti. Tao od své zemřelé čínské manželky Lin, kterou hluboce miloval. Eliza pak od své první lásky Joaquína Andiety, který odjel do Kalifornie hledat zlato a ona ho tam původně jede hledat. Taův smutek, spojený se ztrátou milované Lin, se postupně s nabitými zkušenostmi přemění na dokonalou lásku duší, na nadpřirozené spojení pěstované meditacemi a dosažením duchovní harmonie. Lin se dokonce stává jakousi dobrou vílou vztahu Taa s Elizou.⁸⁹

Ke konci románu spolu Eliza a Tao už žijí i pracují. Eliza dokonce zvelebuje jejich dům, aby byl skutečným domovem. Je jim spolu dobře, ale oba se bojí romantickými city zničit své přátelství:

Tao Čchien musel připustit, že se k Elize cítí připoután bezpočtem nekonečných tenkých vláken, která by se sice jednotlivě dala přetnout, nikoli však nezničitelné provazy, do nich se splekla. (*Dcera štěstěny*, s. 320)

Tao Čhiena často trýznila touha Elizu následovat, když odešla do svého pokoje, ale vždy jej zadržela směsice respektu a nejistoty. (*Dcera štěstěny*, s. 321)

Eliza: [...] našla poupě klitorisu, samého středu její touhy i zmatku, a když se jej dotkla, okamžitě se jí před očima vynořil nečekaný obraz Tao Čhiena. Nebyl to Joaquín Andieta, jehož tvář si už téměř nedokázala vybavit, ale její věrný přítel, který živil její horečnaté fantazie neodolatelnou směsicí žhavých objetí, mírné něhy a sdíleného smíchu. (*Dcera štěstěny*, s. 344)

Eliza se na samém konci románu konečně z „otroctví“ aneb zamilování do Joaquína Andiety osvobodí. Je volná a mohou se s Taem konečně oddat jejich lásce. Pohled na jejich společný život a jejich rozrůstající se rodinu nám poskytne volné pokračování *Retrato en sepia*, ve kterém se jim narodí syn Lucky a dcera Lynn. Symbolem jejich nikdy nekončící lásky je Elizina cesta do daleké

⁸⁹ Viz KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 57.

Číny, kam jede Taa pohřbít, tak jak si vždy přál. Musí kvůli této cestě totiž obětovat cenný čas s vnučkou Aurorou, kterou opustí v jejích pěti letech a setká se s ní znovu až v dospělosti.

Aurora a Diego Domínguez: neopětovaná láska

Aurora a Diego Domínguez se potkají na plese v Evropě, kde je Aurora na výletě s babičkou Paulinou. Stejně jako Eliza cítí jakousi intenzivní sílu, když ho spatří. Okamžitě se do Diega zamiluje:

Té noci jsem se zamilovala s veškerou vášní a omámením první lásky. Diego Domínguez mě pevně vedl po tanečním parketu, upřeně se na mě díval [...]. (*Sépiový portrét*, s. 183)

Je poblázněná a babička ji v tom podporuje, protože Diego by byl „případný vhodný nápadník, syn známých lidí, bezpochyby bohatý, s dokonalými způsoby, a dokonce i pohledný“ (*Sépiový portrét*, s. 183).

Vše proběhne velice rychle. Poznají se, hned plánují svatbu a když se vrátí do Chile, tak svatba brzy proběhne. Po svatbě se s Diegem odstěhují ze Santiaga na venkov k jeho rodině.

Podobně jako Eliza i Aurora se poprvé zamiluje do pouhé vysněné představy o lásce, ovšem na rozdíl od Elizy se za tuto představu vdá. Diego se s Aurorou po přistěhování do rodinného sídla prakticky nebaví, je celé dny pryč a rozhodne se, že oddělí jejich ložnice (viz kapitola 5.5 Manželství). Dívka brzy zjistí, že její láska není opětovaná a že si dokonalého manžela jen vysnila:

[...] je mi jasné, že Diego do mě nikdy zamilovaný nebyl, jen se prostě cítil polichocen mou bezvýhradnou láskou s jistě dobře zvážil i výhody a nevýhody takového sňatku. (*Sépiový portrét*, s. 185)

Diego miluje jinou, kterou si ale nemůže vzít. Lásku se snažil přetnout, proto se v Evropě začne zajímat o Auroru.

Aurora a Ivan Radovic: nečekaná, ale konečně opětovaná láska

Aurora poprvé potkala Ivana na klinice v Evropě, kde se léčila babička Paulina s nádorem. V tu dobu byla velice mladá, bylo jí teprve šestnáct let. Doktora Ivana tehdy vnímala jako „tatar“ a „čingischána“. On sám ji nazýval dítětem, když s ní mluvil, protože v té době dítětem doopravdy ještě byla. Ani jeden z nich netušil, že až se jednou znovu setkají, tak je spojí láska.

Podruhé se setkají, když babička umírá. Ivan je její ošetřující lékař a Aurora přijíždí do Santiaga. V té době je Aurora vdaná a tím pádem je pro Ivana nedostupnou ženou. Ale s doktorem se sblíží hlavně díky společnému zájmu o fotografování.

Jeich osudové setkání nastane až po Aurořině odloučení s Diegem, kdy už žije nějakou dobu sama. Aurořin nevlastní dědeček Frederick Williams se domluví s Ivanem, že všichni tři společně navštíví hudebně-dramatické představení. Ale Williams onemocní, a tak jde Aurora nečekaně na představení s Ivanem sama. Ani jeden z nich takto silnou vášeň nečeká, ale v ten den se do sebe bezpodmínečně zamilují:

[...] uvědomila jsem si, že je mnohem hezčí, než jsem si ho pamatovala. [...] Neměla jsem žádný záblesk citové jasnozřivosti, žádný výjimečný pocit, že bychom byli spřízněné duše; nepředstavovala jsem si, že začíná láska jako z románu, nic takového, jen jsem si prostě všimla, že mi srdce v hrudi poskakuje, chybí mi vzduch, že celá hořím, cítím na kůži šimrání a mám strašnou chuť se toho muže dotknout. (*Sépiový portrét*, s. 236)

Oproti lásce k Diegovi je tento cit už láska vyspělá a konečně opěťovaná:

Není to mírná a přelázaná láska, na její obhajobu však lze říci, že je to láska trvalá; zdá se, že překážky ji nezastraší, že ji naopak posilují. (*Sépiový portrét*, s. 237)

Isabel Allende v románech ukazuje, že láska je opravdu ta nejmocnější síla světa. Postavy lásku nedokážou samovolně ovládat, velkou roli hraje osud. Láska ovládá i fyziologickou stránku těla, nejen mozek (např. Eliziny nevolnosti).

Díky uvedeným příkladům jsem došla k závěru, že zamilování či první láska je svazující, protože o nich máme určité představy a rovněž velká očekávání. Ale pravá láska je osvobozující. Dává ženám svobodu. Obě protagonistky se po boku mužů svých srdcí cítí silné. Jejich muži (Tao Čchien, Ivan Radovic) je podporují ve všem, co dělají a jsou jim obrovskou životní oporou.

5.4. První sex

Čtvrtým významným milníkem v životě žen je první sexuální zkušenost. První sexuální zkušenost jsem zvolila, protože se váže k tématu lásky, které je pro tvorbu Isabel Allende klíčové. Ale také proto, že tato zkušenost má velký vliv na ženy po zbytek života. Kontroverzní téma sexu je v životě žen důležité, ale zároveň bylo v historii podobně jako menstruace tabuizované,

i přestože je přirozenou součástí lidských životů. Pohled společnosti na ženský sex byl v 19. a začátkem 20. století velice zjednodušený. Platilo, že sex slouží jen k rozmnožování a nezáleželo na tom, jestli si žena tento milostný akt užívá. Podstatné bylo, aby žena otěhotněla. V této kapitole se rovněž věnuji tématům ženské tělo, sex a slast a prostituce, protože se váží k tomuto významnému milníku.

Dívčin první sex aneb deflorace byl v minulosti slavnostní a bolestný obřad. Na moment prvního sexu v životě žen byl kladen mimořádný důraz, jelikož panenství bylo „nejcennějším dívčím pokladem, bez něhož už neexistovala žádná budoucnost“ (*Dcera štěstěny*, s. 99). Panenství bylo symbolem ženské nevinnosti. Panenské dívky byly považovány za čisté a neposkvrněné. Podobně je to vnímané i známým kolumbijským spisovatelem G. G. Márquezem, se kterým byla Allende srovnávána. V jeho románu *Kronika ohlášené smrti ženich* během svatební noci zjistí, že novomanželka není panna. Proto ji ihned vrátí původní rodině a čest dívky i její rodiny je navždy poskvrněna.

Panenství bylo též vnímáno jako symbol věrnosti manželovi, jemu ženino tělo navždy patřilo.⁹⁰ Pohled společnosti na první sex byl přísný. Byla jasně daná posloupnost: nejdříve svatba, a poté manželský sex za účelem zplodění potomků. Mimomanželský sex byl u ženy považován za velký hřích.

Naopak u mužů byl mimomanželský sex normální a společností nebyl vnímán jako překážka k manželství, jak tomu bylo u žen. Jestli byl muž panice nebo ne, hlídáno nebylo. U žen ano a velmi přísně. Bylo běžné, že muži navštěvovali nevěstince už od raného věku. Tím pádem byli o všem mnohem více poučeni než ženy a měli před svatbou více sexuálních zkušeností. Příkladem je postava Karla Bretznera, vídeňského tenoristy a milence Miss Rose, který byl sexuálně aktivní již od svých deseti let.

Dopady sexu před svatbou na ženy jsou rozebírány v díle *Dcera štěstěny* na příbězích Miss Rose a Joaquínovy matky. Obě ženy byly zhruba stejně staré. Rosina aférka s vídeňským tenoristou byla naštěstí úspěšně utulána. Rose byla bratrem na několik týdnů poslána ke známým pryč z města, aby se počkalo, jestli je těhotná. Měla to štěstí, že neotěhotněla, protože to by byl skandál. Její čest nebyla poskvrněna veřejně, ale v rámci rodiny ano. Od veřejné potupy ji zachránilo také to, že s bratrem odjeli do Chile. Důsledkem jejího činu bylo to, že se nemohla vdát a tím pádem mít vlastní děti, což nakonec přijala, protože adoptovala Elizitu. Opakem je Joaquínova

⁹⁰ Viz UGÓN ARMAD, Mariana Mota. Cit. d., s. 11.

matka, která otěhotněla, ještě když nebyla vdaná, a otec dítěte ji opustil. Její rodina ji proto zavrhla a od té doby žije i se svým synem v chudobě.

I když byla první sexuální zkušenost s mužem pro mladé dívky životním milníkem, nikdo je na tento moment nepřipravil. Nikdo jim nevysvětlil, jak sex funguje, co má žena dělat, co naopak ne. Mluvit o prvním sexu a o sexu obecně bylo podobné tabu jako mluvit o menstruaci. Mezi ženami se zkušenosti tohoto rázu nerozebíraly. Proto některé dívky, mezi než patřila i Aurora, byly při svatební noci nadměrně nervózní. Nikdy před tím ve svém životě neviděli nahého muže, ani příslušníky své vlastní rodiny (např. bratry).

Zatímco Elizina i Roseina první sexuální zkušenost s mužem je popisována jako idylická, bezbolestná (i když je krev při první souloži zmiňována), tak Aurora byla zklamaná a rozhořčená a akt vnímala jako bolestivý a nepříjemný. Postava Aurory ukazuje představu versus realitu prvního sexu. Aurora se před Diegem styděla, děsilo ji, že by ji někdo jiný viděl nahou, proto se nedokázala uvolnit. Nevěděla, co dělat, protože jí nikdo nepoučil a je tudíž pasivní. Eliza byla oproti ní uvolněnější, bála se jedině toho, aby jí s Joaquínem nikdo z domu nenachytil. Mohlo to být dáno tím, že Eliza porušovala společenská pravidla, kdežto Auroru první sex čekal přesně o svatební noci, jak tomu bylo normou, a ještě na to není připravena.

Rozsáhlé, obrazné a detailní popisy sexuálních aktů v obou dílech pomáhají čtenáři lépe se vžít do děje, soucítit s protagonistkami, pochopit jejich pocity týkající se tohoto významného milníku. V té době už sex nebyl v literatuře tolik tabuizovaný, například v dílech Garcíi Márqueze se objevují mnohé sexuální scény, ale nezobrazují ženský pohled. Autorka pokračovala v nastiňování témata sexu ženskýma očima v literatuře jako to dělaly její předchůdkyně, např. Gabriela Mistral ve své poetice.

5.4.1. Ženské tělo

Přístup k ženskému tělu hraje výraznou roli v otázce první sexuální zkušenosti, sexu a slasti. Ženy byly od útlého dětství učeny, že sahat na své tělo a odhalovat ho je nemravné a hříšné. Dívky se ve školách koupaly jen jednou měsíčně a navíc v dlouhých košilích. Jeptišky je vedly k tomu, že jejich tělo musí být neustále zahaleno. A že Bohu nesmí ukazovat své hříšné tělesné části (ženská přirození). Také dívkám namlouvaly, že jejich těla jsou zdrojem marnivosti a hříchů.

Ve společnosti 19. a 20. století ženské tělo a všechno s ním spojené (menstruace, nahota, slast) bylo tabu. Tento přístup k tělu mohl mít na ženy velký dopad. Dopad na jejich sexuální život,

jelikož se bály ukázat své nahé tělo, styděly se, a to vedlo k nemožnosti uvolnit se jako se děje Auroře (viz podkapitola Sex a slast).

Přijímání vlastního těla je dlouhou a nelehkou cestou i dnes, kdy jsou dospívajícím dívkám často diagnostikované poruchy příjmu potravy. Příběh Elizy ukazuje, jak ženy neměly ani prostor své tělo přijmout v 19. století v Latinské Americe, potažmo v San Franciscu. Eliza se vydává do Kalifornie za přízrakem lásky, Joaquínem. Za možnost hledat svého milého zaplatí tím, že si musí obléct mužské šaty a vydávat se za muže.

Být mužem byl jediný způsob, jak v Kalifornii v období zlaté horečky v polovině 19. století přežít. Bylo jednodušší být mužem než ženou, jelikož jediné ženy, které v tu dobu v Kalifornii pobývaly, byly prostitutky. Muži hledající zlato nechávali své rodiny, manželky s dětmi, ve svých vlastech. Až později se za nimi přestěhovaly i ženy s dětmi.

Na postavě Elizy a jejího alter ega Eliase alias Chilánka je dobře vidět, jak Allende v této rodinné sáze překračuje hranice nejen genderu, ale i rasy, společenské vrstvy, fyzikálního prostoru a reality. V Kalifornii Eliza má pocit, že v ženském těle nikam nepatří. Jako dospívající a očarovaná první láskou hledá své místo ve světě. Její alter ego Eliás je tím prvním krokem k nalezení své nejen genderové identity.⁹¹

Eliza potlačovala své ženské tělo několik let. Allende tímto poukazuje na symbolickou cestu žen, které dobývaly svět v mužském oděvu proto, aby získaly nazpět svou ženskost. Eliza si opět oblékla ženské šaty a cítila se být opravdu ženou, až když se rozhodla zůstat v domě s Taem. Až když se osvobodila od minulosti, od připoutání k Joaquínovi. Tehdy přijala i nevyhnutelnost osudové lásky k Taovi.⁹² Tím, že ze sebe sundala mužské šaty Elize se nejen osvobodila od minulosti, ale také jí to otevřelo novou cestu za svobodou.⁹³

Vzhledem k tomu, že Eliza je většinu dospělého života v románu *Hija de la fortuna* mužem, neměla čas své ženské tělo poznat a sžít se s ním. K prozkoumání a přijmutí těla dojde, když se opět začala oblékat jako žena:

O samotě ve svém krásném pokoji s čínským nábytkem využívala světla úsvitu, slabě pronikajícího okny, aby se uchváceně věnovala zkoumání sebe sama. Svlékla si pyžamo, zvědavě pozorovala části svého těla, které mohla vidět, a po hmatu prozkoumávala ty ostatní, jako to dělávala před lety, v době, kdy objevovala

⁹¹ Viz CARVALHO, Susan. Transgressions of Space and Gender in Isabel Allende's „Hija de la fortuna“. *Letras Femeninas*. 2001, vol. 27, no. 2., s. 24-41. [online]. [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/23021142>>

⁹² Viz KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 79.

⁹³ Viz MARTINEZ, Nelly. Cit. d., s. 58.

lásku. [...] Dotýkala se svého krku, prstem obkreslovala tvar svých uší, oblouky obočí, obrys rtů a vnitřek úst, a pak se jím dotkla bradavek, které při kontaktu s teplými slinami ztvrdly. Rukama pevně osahávala své hýždě, aby si zapamatovala jejich tvar, a pak po nich zas jen lehce přejela, aby cítila hebkost jejich kůže. (*Dcera štěstěny*, s. 343-344)

Ženské tělo bylo většinou společností vnímáno pouze jako sexuální objekt. Což bylo problémem pro mladé dívky, které se snažily najít si své místo ve světě. Nebylo správné, že žena byla vnímána hlavně kvůli své kráse, ne kvůli ostatním hodnotám. Nadměrná krása způsobovala to, že dívka musela být rodiči hlídána, aby nebyla mužem svedena příliš brzy. Příkladem z románů je modelka Lynn Sommersová, dcera Elizy a Tao Čhiena a matka Aurory, která zemřela velmi mladá při porodu. Celý život vnímala svou krásu jako břemeno. Ovšem když svou krásu začala považovat jako výhodu, byla velice rychle svedena a omámena neopětovanou láskou. Muži sice její krásu chodili obdivovat, když pózovala pro sochaře, ale pouze uzavírali sázky o to, kdo jí zláká.

Pro dívky bylo velice náročné své tělo přijmout takové jaké je. Společností byly hodnoceny. Buď byly moc hubené, nebo moc tlusté, buď až přehnaně krásné anebo ošklivé. Jejich tělo pro ně znamenalo mnoho problémů. Ale zároveň, když se konečně naučily své tělo milovat, tak se konečně dokázaly uvolnit a dosáhnout orgasmu, o kterém pojednávám v následující podkapitole.

V jednom rozhovoru Allende řekla, že nikdy nepřijala to, že se narodila jako žena, protože jí to v mnoha ohledech přišlo jako kdyby byla hendikepovaná. V machistické kultuře, ve které vyrůstala, bylo náročné být ženou. Musela se dvakrát více snažit, aby získala alespoň polovinu uznání, co muži. Líbilo by se jí být mužem. Až ve svých 40 letech konečně přijala to tělo, jaké má, a s tím i to, že je taková, jaká je.⁹⁴ Tato životní skutečnost se zřejmě prolnula i do její literární tvorby.

5.4.2. Sex a slast

Orgasmus byl mezi lidmi ještě větší tabu než samotný sex, jak můžeme vidět z Aurořina vyprávění:

Ani o tom jsme spolu však nemluvili, bylo to další z mnoha témat vztahujících se k tělesným či milostným záležitostem, jimiž jsme se stydlivě vyhýbali. Několikrát jsem se mu pokusila říct, jak by se mi líbilo, kdyby

⁹⁴ Viz LAGOS, María Inés. Female Voices from the Borderlands: Isabel Allende's „Paula“ and „Retrato en sepia“. *Latin American Literary Review*. 2002, vol. 30, no. 60. 2002. s. 121. [online] [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/20119884>>

mě hladil, ale on se v tu chvíli okamžitě stáhl, protože podle něj by slušná žena takové potřeby mít neměla, a už vůbec by je neměla dávat najevo. (*Sépiovým portrét, s. 203*)

Ovšem je také možné, že Aurořin manžel Diego se nechtěl konverzace o milostných záležitostech účastnit, protože sex s Aurorou byl z jeho hlediska čistě povinný, jelikož miloval jinou.

Mnoho žen ani nevědělo, co slovo orgasmus znamená, viz Aurora: „ani jsem neznala slovo orgasmus“ (*Sépiovým portrét, s. 196*). Nebyly v tomto ohledu dostatečně vzdělané, podobně jako tomu bylo u menstruace.

O orgasmu a rozkoši se nemluvilo, protože církev dávala najevo, že slast je obrovský hřích. A tak si většina lidí informace týkající se intimního života nechávala pro sebe. Přestože rozkoš byla považována za hřích, lidé ji i tak vyhledávali. Bylo veřejně známé, že muži navštěvují nevěstince, kde nacházeli sexuální uspokojení. Dokonce v příběhu Rose a vídeňského tenoristy Allende zmiňuje, že sexuální pomůcky už existovaly v Londýně v 19. století.

Allende se na téma orgasmu v dílech zaměřuje blíže. Vytvořila postavu Nívei del Valle, která je symbolem rozkoše:

Poučena těmito knihami prozkoumala vlastní tělo, vzdělala se v základech nejstaršího lidského umění a připravila se na den, kdy své teoretické poznatky bude moci uvést do praxe. Samozřejmě věděla, že se dopouští strašného hříchu – protože rozkoš je přece vždycky hřích -, ale se svým zpovědníkem o tom nemluvila, neboť jí připadalo, že potěšení, které z toho má a v budoucnu ještě bude mít, stojí za to, aby dala vsázku pekelná muka. Modlila se, aby ji smrt nezastihla příliš náhle a aby se, než vydechne naposledy, mohla vyzpovídat z těch hodin rozkoše, kterou jí ony knihy poskytovaly. (*Sépiovým portrét, s. 105*)

Allende si v tomto případě pohrála i se jmény postav. Použila techniku *nomen omen*, tudíž jména postav *apriori* dávají charakteristickou vlastnost svého nositele. Jméno Nívea znamená sněhově bílá. Podle jména bych si tuto ženskou postavu představila něžnou a neposkvřněnou jako sníh. Ale v tomto případě je to naopak. Nívea je sufražetka a feministka, bojuje za ženská práva. Její postavu budu ještě rozebírat v následujících kapitolách. Pro tuto kapitolu je důležité, že Nívea měla ráda sex. Pomocí zakázaných knih, které objevila v knihovně, se naučila různé sexuální triky, kterými uspokojila nejen svého manžela Severa del Valle, ale i sama sebe. Nívea své znalosti předala Auroře, i přestože to mezi ženami nebylo běžné. Sex byl vnímán zejména jako způsob biologické reprodukce.

Shodou okolností tyto zakázané knihy, které naučily Níveu, jak dojít k orgasmu, napsala Elizina adoptivní matka Miss Rose Sommersová. Je zajímavé, že Allende do románů zahrnuje právě tuto postavu, která je stejně jako její jméno Růže symbolem erotiky, i když si pornografické příběhy vymýšlela jen na základě jedné sexuální zkušenosti v mládí. V 18. století už pornografie existovala, sice jen písemně, ale byla samozřejmě Církví zakázaná.

Isabel Allende mluví o ženském orgasmu u Elizy a Miss Rose jako o něčem běžném, čeho je možné dosáhnout už při první souloži. Orgasmus je vnímán idealisticky a nerealisticky.

Kdežto Aurořina sexuální zkušenost je opakem. Byla více skutečná. První sex pro ni nebyl příjemnou událostí a ani následující zkušenosti nebyly bezbolestné. Ve vztahu s Diegem chyběly z jeho strany jakékoliv city a snaha sex Auroře zpříjemnit. Aurora musela během svého života překonat Diegovo odmítnutí, odmítnutí muže, do kterého byla zamilovaná. Bylo pro ni náročné se s tím srovnat, protože si naivně myslela, že všichni manželé se milují. Bohužel jí nikdo nenastínil realitu světa. S Ivanem se jí podařilo obranné hradby vytvořené v její duši zbourat a zjistila, že na ní jako ženě není nic špatně, že je pro muže přitažlivá a dosáhne orgasmu.

Dosažení orgasmu u ženy záleží na emocionální rozloženosti, důvěře druhému. Pro ženy není tak jednoduché užít si sex jako muži. Aurora to tak cítila:

Cítala jsem se jako oběť strašlivé biologické nespravedlnosti: pro muže byl sex snadný, mohli se jej domoci i násilím, zatímco nám ženám nepřinášel žádnou slast a měl vážné následky. Bylo nutné připojit k božskému prokletí, ukládajícímu ženám rodit v bolestech, i milování bez potěšení? (*Sépiový portrét*, s. 196)

Velká změna týkající se pojetí sexu nejen v chilské společnosti, ale také po celém světě přišla až v 60. letech 20. století, což bylo o 50 let později, než je doba, do které je situován děj druhého románu *Retrato en sepia*. Vynález antikoncepce umožnil ženám kontrolu plodnosti a plánování rodiny. Díky tomu se slast oddělila od plodnosti a témata ženského orgasmu se začala pomalu veřejně otevírat. Nastala tzv. sexuální revoluce, která pro ženy znamenala novou formu osvobození. Této revoluci předcházely drobné změny pohledu jednotlivce na sex, který se odpoutal od zaběhnutého pohledu společnosti. Tyto drobné změny Allende dobře vykreslila v obou dílech hlavně postavami Nívei a Miss Rose, které se nebály ženskou sexualitu prozkoumávat.

5.4.3. Prostituce

V této podkapitole bych chtěla poukázat na dvojí pohled na ženství. Na kontrast mezi ženami z vysoce postavených rodin a ženami, které se živily prostitucí. Na jedné straně se nacházely

nesmělé, slušné, zahalené, panenské dívky, u kterých sebemenší poskvrnění znamenalo vyloučení ze společnosti, do nižší vrstvy a chudoby. A na druhé straně se objevoval opačný typ žen, společností opovrhované a poskytující placené služby, hříšné, prostitutky. Tyto dvě skupiny žen se běžně nesetkávaly. Žily v oddělených světech:

Mama Fresia zůstala na ulici, odříkávajíc svá varování: „Tam chodí jen kurvy, holčičko moje, je to smrtelný hřích!“ (*Dcera štěstěny*, s. 129)

Muži chtěli obě tyto verze žen. Dívku ze slušné rodiny za manželku, ale i možnost náručí zaplacené prostitutky. Společnost nastavila perspektivu tak, že prostitutky byly opakem dívek z vyšších tříd. Nepsané pravidlo sexu až po svatbě pro ně neplatilo a na tom, že nebyly panny nezáleželo. Pro zábavu byly vhodné, ale pro manželství nikoliv.

Prostitutky v románech nehrají hlavní role, ale vzhledem k tomu, že v románech je popisována společnost, častokrát se v nich objevují. Prostitutky byly jediné ženy, které se v době zlaté horečky vyskytovaly na území Kalifornie. Pracovaly zde dokonce i v „nevěstincích na kolečkách“ a popojížděly tak po celém území.

Téma prostituce i téma neúcty k ženám je v románech silné. Autorka se snažila na problém poukázat nejen prostřednictvím běžných prostitutek, ale také zmíněním obchodu s malými nevinnými holčičkami za účelem prostituce. Allende oba romány propojila příběhem čínských dívek, které jsou dováženy z Číny do San Francisca a jsou nuceny se prostituovat. Příběh o tom, jak se je Tao Čchien s Elizou snaží zachránit, je velice smutný. Dětské prostitutky žijí ve špině a nemocech, zavřené ve stísněných prostorech a umírají velmi mladé.

Allende tímto silným příběhem propojila a porovnála chilskou a čínskou kulturu. V Číně podobně jako v Chile měli ženy ve společnosti velmi nízké postavení. Čína je známá tím, že když se rodičům narodilo děvčátko, tak bylo vyhozeno, utopeno atp., protože nemělo stejnou váhu jako hoch. Je možné, že autorka chtěla poukázat na to, že by na tom ženy mohly být ještě hůř v jiné kultuře než chilské.

5.5. Manželství

Pátým významným milníkem v životě žen je manželství. Manželství, a hlavně příprava na ně je v obou dílech řešena dopodrobna. Z děl je patrné, že podle společnosti té doby je manželství to, pro co žena žije. K manželství se váže i ženina nejdůležitější role plození potomků, bytí matkou.

Manželství považují za významný milník v životě žen zejména protože se jim mění dosavadní život. Se sňatkem odcházejí ze své původní rodiny, aby si mohly založit svou vlastní s novým životním partnerem.

V dílech autorka pomocí osudů protagonistek vyobrazuje, jak ideální manželství (Eliza a Tao Čchien), tak i manželství nepovedené, nešťastné (Aurora a Diego). Manželství plné vášnivého sexuálního života (Nívea a Severo) a manželství bez vášně (Aurora a Diego).

Význam manželství byl, a stále je, v latinskoamerických zemích v historii velice silný. Je to dáno vysokou religiozitou těchto oblastí, mezi které spadá i Chile. Rodina je významný fenomén. Chilané tvoří obecně velké rodiny a rodina je pro ně středem a základem celého života. Proto je manželství posvátné, důležité, a sňatek dvou lidí je brán jako závazek na celý život. Z tohoto důvodu také trvalo velmi dlouhou dobu, než byly legalizované rozvody.

Pohled na manželský svazek v Chile je zřejmý i z Aurořina výroku:

Nejsem sama, mám tajnou lásku, bez závazků a podmínek, ta by však vyvolala skandál kdekoli, a co teprve v Chile. Nejsem svobodná ani vdova ani rozvedená, patřím do sféry „odloučených“, kde končí ty nešťastnice, které dají přednost společenskému zesměšnění než životu s mužem, jehož nemilují. **Jak jinak by to mohlo být v Chile, kde je manželství věčné a jednou provždy dané.** (*Sépiový portrét*, s. 85)

V minulosti byl pohled na manželství přísnější než dnes. V dnešní době už jsou Chilané více otevření novým trendům jako je soužití partnerů bez manželského svazku nebo rozvod, když partnerský vztah není funkční. V 19. a na začátku 20. století bylo manželství to jediné, pro co byly dívky vzdělávány a vychovávány:

Co z toho mám, bratranče, že se tolik učím a čtu, když žena v životě nemůže dělat nic kloudného? Má matka říká, že se nebudu moci vdát, protože muže odrazuji, že bych se měla hezky ustrojít a být zticha, jestli chci najít nějakého manžela. (*Sépiový portrét*, s. 35) – Nívea

Když se dívka zamilovala do chlapce z nižší sociální třídy, bylo to velice nežádoucí a zakázané. Manžel byl totiž vybírán rodinou a musel být ze stejné či vyšší společenské třídy. Rodinné jméno mělo zajistit ženě i dětem dobrý život. Proto se v *Retrato en sepia* Severo del Valle, synovec Pauliny del Valle, ožení s Lynn Sommersovou, aby její dcera Aurora dostala jméno del Valle, i přestože nebyla jeho vlastní. Avšak Paulina to neschvalovala, jelikož Lynn pocházela z nižší vrstvy:

„Aha, chápu. Oženil ses, abys Matíase vytáhl z bryndy. Můj syn je cynik a ty zas romantik... Ale zničit si život takovým donquichotským kouskem!“ zvolala Paulina (*Sépiový portrét*, s. 75)

Severo se s Lynn oženil také kvůli tomu, že děti narozené mimo manželství uznávány nebyli. Zplození dítěte před manželstvím bylo vnímáno velice negativně. Dítě bylo samotným d'áblem, jak můžeme vidět z úryvku, kdy se Eliza snaží dostat na loď do Kalifornie za otcem jejího dítěte Joaquínem:

Počáteční překvapení Tao Čhiena se změnilo v nepokrytý úžas tahle žena nechtěla nic míň než zneuctít celou svou rodinu a očekávala, že on jí v tom pomůže! Nebylo pochyb, že jí do těla vnikl d'ábel. (*Sépiový portrét*, s. 132)

Vzhledem k tomu, že manželství a sňatek měli být těmi nejdůležitějšími okamžiky v životě dvou hlavních postav, Elizy a Aurory, tak se jejich dospívání točilo kolem přípravy na manželství a námluv. Od momentu menarché začaly být vnímány svými rodinami jako ženy, které se musí provdat do 20 let. Bylo nepřijatelné, aby dívkám bylo 20 let a byly ještě svobodné.

I přestože jsou přípravy na manželství (šití a nakupování svatební a manželské výbavy) zásadní součástí dospívání hrdinek, moment svatby není v obou románech specificky vykreslen, jak bych očekávala.

Manželství bylo dívkám v dospívání prezentováno idealizovaně. Nebo si ho dívky idealizovaly četbou romantických románů. Manželství, ale nemuselo být ekvivalentem klásce, jak je i v románech prezentováno. Po svatbě přišlo rozčarování. Nejlépe je to vidět na dějové lince hrdinky Aurory. Aurořin a Diegův sňatek je typický chilský sňatek té doby. Aurora se vdala ještě před dosažením 20. roku. Vzala si Diega, ideálního manžela z bohaté rodiny. Ona je jím okouzlena, ale Diego ji nemiluje a po svatbě jí nevěnuje žádnou pozornost. Aurora si takto manželství nepředstavovala, je to pro ni překvapení a také velký životní zlom. Do manželství měla svou volnost, byla vychovávána v liberálním prostředí, kde jí bylo vše, co chtěla a potřebovala, poskytnuto. Po uzavření sňatku se vše radikálně změní. Musí se odstěhovat z hlavního města Santiaga na venkov, kde žije v uzavřeném kruhu jen s manželovou rodinou. Cítí se sama, opuštěná, nepochopená a zklamaná. Allende používá techniku *nomen omen* u všech ženských jmen, tudíž i u Aurory. Aurora je pro úsvit, ranní červánky, či počátek. Ve jméně Aurora je skrytá i naděje

symbolizující schopnost odejít z nefunkčního manželství, což jí umožnilo najít svobodu a opravdovou životní lásku.

Svatba z lásky byla neobvyklá. Paulina del Valle a Feliciano se z lásky vzali, ale nebylo to jednoduché. Svatbu si museli vydobýt, protože jim původně nebylo požehnáno a do cesty jim byly stavěny různé překážky od rodiny del Valle. Eliza se také vdá za Taa z lásky, ale až když je mnohem starší. Svobodu svatby z lásky získala, jen protože utekla do Kalifornie. Kdyby zůstala v Chile, měla by předem daný život, přesně takový, jaký se od ženy z její společenské vrstvy očekával.⁹⁵

Výrazným tématem obou děl je objektifikace ženy – žena jako majetek muže. Allende poukazuje na to, že chilská a čínská společnost sdílí podobný pohled na ženy. V Chile ženy nemohly mít vlastní peníze, a tak byly závislé na otcích či manželech. Číňané si objednávali manželky podle katalogu (viz Tao Čchienova první žena, Taův syn Lucky si také objednal manželku z Číny z katalogu):

Lucky mě nejdříve chtěl odvést k sobě domů, aby se o mě postarala jeho žena, kterou si nedávno objednal podle katalogu z Číny [...]. (*Sépiový portrét*, s. 115)

Allende ovšem zdůrazňuje, že pohled na ženy jako na objekt byl zřejmě větší u čínské společnosti než chilské. Právě z důvodu objednávání žen z katalogu jako nějaké oblečení či nábytek, anebo obchodu s dětskými prostitutkami. Dokazuje to pohled mladého, nezkušeného Tao Čchieny:

Ale myslel si, že ve skutečném světě jsou ženy buď jen bytostmi stvořenými pro práci a rození dětí, jako venkovanky, mezi nimiž vyrůstal, a nebo drahými ozdobami. (*Sépiový portrét*, s. 162)

5.5.1. Nevěra

Pod milník manželství spadá i téma nevěry. Nevěru, která se objevuje v obou románech, jsem si rozdělila na dva typy. Na nevěru klasickou a na nevěru s prostitutkami.

Klasická nevěra je ta, kde figuruje další osoba, se kterou má manžel nejenom sex, ale i vztah. Příkladem je nevěra ze strany muže Pauliny del Valle, který si najde jinou ženu, s níž pravidelně sdílí lože. S Paulinou proti sobě vedou otevřenou válku, o které ví celé San Francisco. Druhým

⁹⁵ Viz MARTINEZ, Nelly. Cit. d., s. 52.

příkladem je vztah Aurořina manžela Diega a jeho snachy Susany. Jejich vztah je zakázaný, ale přesto velice vášnivý. Podstata jejich vztahu je ilustrována mýtem o vnitřním ohni, který vyjadřuje návrat k prapodstatě lidstva a k mytickému počátku.⁹⁶ Kvůli silné lásce k Susaně nedokáže Diego milovat Auroru tak, jak by si zasloužila. Kvůli tomu také jejich vztah skončí, přestože skoro ani nezačal.

Druhý typ je nevěra s placenými prostitutkami. Tento druh nevěry nazývám jako nepravý, jelikož v románech za nevěru nebyl považován. Je to dáno tím, že mezi prostitutkou a manželem nebyl žádný hlubší vztah. Návštěvy prostitutek jsou časté, tím pádem je to považováno i za běžné. Tento fenomén se neobjevuje jen u Isabel Allende, ale i u Gabriela Garcíi Márqueze a jeho *Sto rocích samoty*, a u mnoha dalších latinskoamerických spisovatelů.

V románech není nikde zmíněna nevěra ze strany ženy. U žen nebyla nevěra tolerována.

5.5.2. Rozvod

Rozvodová situace v Chile v době, kdy byly oba romány napsané, byla taková, že rozvod nebyl běžný ani legální. Tato situace přetrvávala v Chile až do roku 2004, kdy byl rozvod konečně legalizován.

Téma rozvodu se objevuje jen v *Retrato en sepia*. Ovšem není to rozvod ve smyslu, jak ho známe dnes. Spíše odloučení manželů po jejich vzájemné dohodě. Aurora si uvědomila, že v takovémto vztahu, jaký měli s Diegem, žít nechce:

Má dohoda s Diegem byla taková, že dokud bude doña Elvira naživu, budu hrát svoji roli a pak budu volná; on mě nechá jít a nechá mě na pokoji. Budu sice muset snášet stav „odloučené ženy“, pro mnohé potupný, a nebudu se moci znova vdát – ale už alespoň nebudu muset žít po boku muže, který mě nemiluje. (*Sépiový portrét*, s. 227)

Následky odchodu z manželství jsou jasně popsány v úryvku výše. Aurora svým rozhodnutím dostala status odloučené ženy. Nemohla se znovu vdát, nemohla pobývat v hotelu ve stejném pokoji jako její následující přítel Ivan.

Většina žen, které měly s manželem děti, by to v té době udělat nemohly. Neměly by, kde žít, neměly by příjem, jelikož nebylo zvykem, aby žena pracovala. Žily by ze dne na den v chudobě. A tak radši zůstávaly v nefunkčním vztahu. Dnes jsou Chilané rozvodům otevřenější. Souhlasí

⁹⁶ Viz KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 60.

s tím, že je lepší manželství ukončit než v něm být nešťastný. Přesto to neplatí u celé populace. Hlavně ženy ze sociálně slabších skupin stále zůstávají v nespokojeném manželství kvůli dětem a stabilnější finanční situaci.

Autorka sama zažila rozvod, když už měla dvě děti, v době, kdy to ještě v Chile nebylo běžné. Chce tuto zkušenost tímto způsobem předat čtenářům, protože si je vědoma toho, že je to významný a náročný milník v životě ženy. Cílí na čtenáře s tím, aby si uvědomili, že rozvod není špatná věc. To, že vztah přestane fungovat se může stát každému. Je důležitým krokem přiznat si to, mluvit o tom a rozhodnout se, že rozchod je možným řešením ke štěstí.

5.6. Těhotenství

Šestým významným milníkem v životě žen je období těhotenství. Těhotenství je zásadním momentem, protože dříve následovalo bezprostředně po svatbě. Narození potomka byla očekávanější událostí než samostatná svatba.

Téma těhotenství se váže k pohledu na ženské tělo. Stejně tak jako menstruace, tak i těhotenství bylo považováno za něco, co by se nemělo ukazovat na veřejnosti. Ženy, kterým už bylo vidět těhotenské břicho, se měly celý zbytek těhotenství až do porodu uchýlit doma. Nívea del Valle byla výjimkou:

Rozhodla se tedy, že z mateřství nebude dělat žádnou záhadu, a tak si ke zděšení celé „dobré společnosti“ pyšně vykračovala s břichem před sebou jako nějaká nestydatá venkovanka, stejně jako rodila bez nějakých cavyků – po porodu se stáhla do ústraní na tři dny, nikoli na celé šestinedělí, jak požadoval doktor – a chodila v doprovodu svých dětí a jejich chův všude, kam se jí zachtělo, i na mítinky sufražetek. (*Sépiový portrét*, s. 148)

Nívein přístup je ukázkou emancipace a boje za normalizaci ženského těla. Těhotenství je normální, přirozené a dnes ho vnímáme jako zázrak. Ženy jsou zvyklé v těhotenství i nadále chodit do práce.

Je překvapující, že těhotenské ženské tělo mělo být skrýváno. V 19. a na začátku 20. století ještě neexistovala žádná antikoncepce. Bylo málo možností, jak při pohlavním styku zabránit těhotenství. Když byla některá žena zázračně plodná jako Nívea del Valle, která měla celkem asi 15 dětí, tak by to znamenalo, že by celý život strávila uzavřená doma před světem.

Nívea byla neobvykle plodná, ale problémem byla i neplodnost. Společnost nebyla k neplodnosti shovívavá, protože ženy byly určeny k rození dětí. Chyba se často hledala jen na straně ženské, nikoliv mužské.

5.6.1. Porod

Isabel Allende věnovala celé tři strany *Retrato en sepia* popisu porodu. Porod, neboli završení celých devíti měsíců těhotenství, představoval velkou životní událost v životě ženy. Byl to rituál s přísnými pravidly. Starší ženy asistovaly u porodu a modlily se. Muži mezitím hráli kulečnick a popíjeli v jiné části domu. Ženy, které ještě nerodily, nesměly být ve stejné místnosti jako žena rodící. Také děti k porodu připuštěny nebyly.

Aurora tajně, za dveřmi, pozorovala, jak Nívea rodí. Byla to pro ni ale traumatizující zkušenost. Viděla proudy krve, což jako dítě nedokázala pochopit:

Myslela jsem, že omdlím hrůzou a odporem a klopýtavě jsem odešla dlouhou a ponurou chodbou pryč.
(*Sépiový portrét*, s. 145)

Není se čemu divit. Vzhledem k tomu, že děti k porodu nebyly puštěny a nebylo jim vysvětleno jasně, co se právě odehrává, byla to pro ně někdy děsivá událost.

5.6.2. Potrat

Potrat je ukončení těhotenství ještě před porodem. Při potratu embryo nebo plod zaniká. Existují tři druhy potratů: spontánní, indukovaný a zamlklý. Spontánní neboli samovolný potrat vzniká jako následek nepříznivých faktorů, jako mohou být například vývojové vady atd. Indukovaný potrat je interrupce, uměle přerušené těhotenství. Je to potrat vyvolaný cíleně kvůli tomu, že si to přeje těhotná žena anebo ze zdravotních důvodů. Zamlklý potrat je potratem, kdy plod či embryo odumírá intrauterinně, což znamená, že není vypuzen.⁹⁷

Potrat byl v Chile v době, kdy se odehrávají oba romány i v době, kdy byly napsány, viděn jako neetický, a proto zakázaný. Chilský pohled je ovlivněn zejména křesťanskou vírou, jelikož

⁹⁷ Viz Potrat. *WikiSkripta* [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: <<https://www.wikiskripta.eu/w/Potrat>>; ŠKRABAL, Ing. Josef a Odbor statistiky obyvatelstva. Vývoj potratovosti v České republice 2003 - 2014. Český statistický úřad, 2015, 10.12. [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20562549/13008315a.pdf/7833dad4-0cbd-42ee-8e4f-91d717eb53a8?version=1.1>>, s. 5.

v Latinské Americe jsou silně nábožensky založené národy. Je to kultura, která si velmi váží života, i života nenarozeného, což je v dílech dobře vidět.

Negativní pohled chilské společnosti na potrat přetrvává v zemi dodnes. Až nedávno byl potrat legalizován, ale žádat o něj obnáší přísná pravidla a dlouhou proceduru. Může to být dáno tím, že v minulosti byl potrat pro ženy velice rizikový. Často se stávalo, že žena umřela nejen při porodu, ale i při potratu.

O potratech se tudíž ve společnosti nehovořilo a žena, která interrupci z různých důvodů potřebovala, ji musela vykonat tajně. Potraty probíhaly, ale byly utajované, rizikové a drahé.

V románu *Hija de la fortuna* Eliza zjistí, že je těhotná s Joaquínem, což není manžel hodný jejího společenského postavení, a navíc Elizu opouští kvůli honbě za zlatem. Kdyby si dítě nechala, byl by to pro ni konec dosavadního společenského života, velká hanba a potupení celé vážené rodiny Sommersových. Mama Fresia si je toho plně vědoma a chce Elize pomoci vyvarovat se tomuto osudu. Pomocí bylin a kouzel se pokusí u Elizy vyvolat potrat. Eliza potratí až několik týdnů poté. Jestli pomohly byliny a kouzla Mamy Fresie anebo to bylo dlouhou cestou v podpalubí na lodi do Kalifornie, nevíme.

Žena připravila brutnákový nálev se slepičincem rozvařeným v černém pivě, který Eliza musela pít třikrát denně, a kromě toho jí chystala sírové sedací koupele a dávala jí na břicho hořčicové obklady. (*Dcera štěstěny*, s. 115)

Mama Fresia nakonec provedla potrat osobně:

Machi jí předala tenkou bambusovou tyčku a páchnoucí tmavou mast, pak jí vysvětlila, jak má touto směsí hůlku namazat a vpravit ji do Elizy. Hned nato ji naučila slovům příslušného zařikávání, která měla to Ďáblovo dítě vypudit a zároveň ochránit matčin život. (*Dcera štěstěny*, s. 115)

Eliza kvůli potratu na lodi málem zemře. Proč Allende zvolila vykreslení tak dramatického potratu v románu? Chtěla upozornit na to, že je to téma relevantní, i když se o něm společnost nechce bavit nahlas. Dále na to, že ne vždy je vše černobílé. Potrat je sice vnímán jako špatný, ale zároveň vysvobozující. Kdyby dívka nepotratila, tak by pošpinila pověst celé rodiny.

5.7. Práce

Sedmým významným milníkem v životě žen je práce. Práce je důležitá, protože člověka definuje.

Všem ženským postavám z vyšších společenských tříd přiřadila Isabel Allene práci, něco, čím se celý život zabývají. Nepředstavuje nám je jen jako ženy v domácnosti. Eliza pomáhá Taovi v jeho lékařské ordinaci. Je navíc skvělou kuchařkou, a tak si založí vlastní cukrárnu. To vše se odehrává v modernější a liberálnější zemi, než je Chile, v Kalifornii, v San Franciscu. Aurora miluje fotografování, které se naučí od samého mistra. Když odejde od Diega, začne pořádat výstavy svých fotografií. Paulina del Valle pracuje se svým mužem, jelikož ji baví podnikání. Navrhuje, co udělat lépe, aby vydělali více peněz. Přijde s úspěšným návrhem vozit do Kalifornie čerstvé potraviny z Chile na ledu. Miss Rose Sommersová se věnuje psaní pornografie a poté romantických knih. Pornografii musí vydávat pod pseudonymem. Jinak by to bylo pohoršující pro dámu z její třídy.

Nejvýrazněji je postoj společnosti k tomu, že žena pracuje, vidět v *Retrato en sepia*, když Aurora ukazuje své fotografie rodině Domínguezových. Paulina del Valle její fotografování nikdy nebrala dostatečně vážně:

„Proč jsi jí ty fotografie ukazovala, Auroro? Domínguezovi jsou staromilští, neměla jsi je děsit svým moderním smýšlením, vyčetla mi Paulina del Valle, když odešli.

„Ale babičko, nezdá se vám, že i tak je vyděsil přepych našeho domu a obrazy impresionistů? A kromě toho, Diego i jeho rodina by měli, vědět, co jsem za ženu,“ namítla jsem.

„Ještě nejsi žena, zatím jsi jen dívka. Změniš se, budeš mít děti a budeš se muset přizpůsobit prostředí svého muže.“

„Zůstanu pořád stejná a fotografování se vzdát nehodlám. To je něco jiného než akvarely Diegovy sestry nebo výšivky jeho švagrové, je to smysl mého života.“ (*Sépiový portrét*, s. 193)

Aurora žije v době, kdy už se žena může živit sama. Živí se fotografováním, protože jí to baví a naplňuje. Přesto na ni stále shlížejí divně, jelikož je dámou z vyšší společnosti, která by se měla dobře vdát a zastávat jen povinnosti ženy v domácnosti.

Hoci na první pohled je romantická Aurora del Valle, hlavní postava *Sépiového portrétu* (*Retrato en sepia*, 2000), o čosi reálnějším obrazem, schopnost zachytávat věci pomínutelné objektivem fotoaparátu je tiež

prenášají do inej vrstvy reality, do roviny zmyslov, vnemov, k pamäti, ktorá odhaľuje najskrytejšie túžby ľudskej duše.⁹⁸

Postoj spoločnosti je vidieť také na príklade už starší Miss Rose. Ta se poté, co bratr Jeremy, se kterým dlouhá léta žila, zemřel, rozhodne, že nebude psát pornografii, ale romány:

„Tato úctyhodná „stará panna“ s bílými vlasy si vydělala malé jmění psaním pornografie. Kapitán si říkal, že nejironičtější na tom je, že právě teď, když už by Rose nemusela nic skrývat, jako když žila ve stínu svého bratra Jeremyho, zanechala psaní erotických příběhů a začala se věnovat sladkobolným románům, které chrlila v neúnavném tempu a s mimořádným úspěchem. (*Sépiový portrét*, s. 19)

Postoj společnosti minulých století k tomu, že žena pracovala a nestarala se jen o domácnost je patrný z uvedených úryvků. Vyšší společnost měla jasně přiřazené role a ten kdo se této roli neboli normě vymykal nebyl společností v jeho práci podporován. Hlavní role a práce ženy v životě bylo mateřství a výchova potomků. Většina společnosti dlouhou dobu věřila, že se rodičovství nedá skloubit s prací, proto až velice nedávno byly v Chile schváleny zákony ohledně mateřské dovolené, které usnadňují ženám skloubit roli rodinou a kariérou.

Práce dělá ženy svobodné, to se odráží i ve zvoleném jméně Eliza. Jméno Eliza nosí božskou naději. Toto jméno může být také vnímáno jako variantou autorčina jména, variantou jména Isabel, která tímto způsobem chce předat naději ke svobodě. Také název díla *Retrato en sepia* neboli *Sépiový portrét* poukazuje na motiv práce a lásky k umění a fotografování. Fotografování Auroru, ve světě, kde by se žena měla jen starat o domácnost, osvobozuje.

⁹⁸ KUČERKOVÁ, Magda. Cit. d., s. 53.

6. Závěr

V bakalářské práci jsem se věnovala ženským postavám z románů *Hija de la fortuna* (*Dcera štěstěny*, 1998) a *Retrato en sepia* (*Sépiový portrét*, 2000) světoznámé chilské spisovatelky Isabel Allende. Provedla jsem pečlivou analýzu autorčina života a její dosavadní tvorby. Rámcově jsem její dílo porovnávala s dalšími autory z Latinské Ameriky. Zejména jsem se zabývala postavením žen v latinskoamerické a specificky chilské společnosti. Zaměřila jsem se na to, jak se vyvíjelo postavení žen v 19. a poté 20. století až do dneška, jelikož to jsou období, ve kterých jsou děje děl situovány a období, kdy byla analyzovaná díla napsána, a tudíž odráží chilskou společnost té doby.

Analytický rozbor románů a jejich interpretaci jsem postavila na identifikaci významných témat, milníků v životech hrdinek. Na základě četby a hodnocení úryvků z textů jsem stanovila sedm významných milníků v životě žen, které jsem posléze analyzovala. Jsou jimi: vzdělání, první menstruace, první zamilování a láska, první sex, manželství, těhotenství a práce. Analýza milníků ukázala, že i když jsou tyto momenty důležitými událostmi v životě žen, tak se o většině z nich ve společnosti ve své době nemluvilo. Témata jako menstruace, sexuální zkušenosti, rozvod, ale i těhotenství a porod byla minimálně do poloviny 20. století v Chile tabu. Některé, jako například rozvod o něco déle než jiné, jako například těhotenství.

Rozbor obou děl Allende umožňuje porovnat životní milníky obou hlavních postav. Životy Elizy Sommersové a Aurory del Valle romány zachycují od dětství až po dospělost. Tuto jedinečnou možnost nám Allendiny romány nabízí díky propletenému příběhu románové trilogie, ve které sledujeme životy několika generací žen.

Milníky dobře ilustrují fenomén ženské literatury (literatura femenina).⁹⁹ V literatuře psané ženami se poprvé zdůrazňuje ženský rodokmen ve smyslu přenosu zkušeností mezi ženami různých generací, mezi matkami a jejich dcerami. Románové hrdinky získávají protagonismus místo mužských hrdinů a zprostředkovávají životní osudy. Pojednání životních milníků, jako je například první menstruace, nastiňuje kromě osobního prožitku také vztah matky s dcerou v době, kdy se o těchto věcech nemluvilo ani i v rodině.

Allende se snaží pochopit historické kořeny současného postavení žen a reflektuje tehdejší společnost v soudobé literatuře. Autorka sice pojednává o svých postavách v dobovém historickém kontextu, ale zpracováním životních osudů a milníků v životě žen podává svojí literární interpretaci

⁹⁹ Viz POTOK-NYCZ, Magda. Cit. d.

nejen svědectví o ženách v historii, ale informuje a stimuluje i ženy v dnešní době. Zejména ve svých pracích prostřednictvím života a rozhodování postav a hrdinek svých románů poukazuje na kontrasty v nerovnosti mezi muži a ženami a také mezi ženami v různorodých společenských postaveních a také na to, že je vždy potřeba za ženská práva bojovat.

Hlavní postavy nejsou obyčejné a typické ženy. Jsou to příklady hrdinek, které své osobní osvobodování prožívají a bojují za ně. Pocházejí z vyšší společenské vrstvy, jsou privilegované a mají tím pádem lepší možnost vzdělání, jsou svobodnější a jejich přemýšlení je modernější, feminističtější. Hrdinky mají zkušenosti s různými prostředími, z nichž se učí, a zkušenosti přenáší mezi místy, kde žijí. Téma migrace, které je Isabel Allende blízké, jelikož sama emigrovala do Venezuely, je v románech zakomponováno přímo do osudů hlavních ženských postav.¹⁰⁰ Eliza, hrdinka románu *Hija de la fortuna* odešla do Kalifornie, její vnučka Aurora, hrdinka navazujícího románu *Retrato en sepia*, se narodila v Kalifornii, ale v průběhu života se vrací do Chile, odkud pochází část její rodiny. Eliza s Aurorou mají také silné ženské vzory v dětství a dospívání.

To, že hrdinky nejsou obyčejné ženy, ale že pochází z bohatých rodin, omezuje pohled na ženy celkově. Nečteme tak obecné svědectví o ženách v Chile a Latinské Americe. Hrdinky románů jsou svými názory, postoji a aktivitami spíše zdrojem inspirace.

Ženské postavy z obou románů jsou silné, schopné a emancipované dámy. Dnes by mohly být považované za prototyp feministek. Spojuje je to, že vědí, co v životě chtějí, a snaží se toho dosáhnout. Allende tím ukazuje, že tyto postavy sice oficiálně žijí v patriarchální společnosti, typické pro Chile, ale na úrovni rodiny mají ženy významné postavení (viz postava Miss Rose a Pauline del Valle).

Allende bojuje za ženská práva pomocí literatury a svou literaturou chce ženy povzbudit k další emancipaci. Vzhledem k tomu, že obě díla se stala bestsellery, tak jsou snadno přístupná širší veřejnosti. Allende tímto způsobem podporuje feminismus. Pod obaly bestsellerů, které se na první pohled zdají jen romantické a jednoduché, se objevují pro chilskou společnost neobvyklé myšlenky – žena, politika, sexualita.¹⁰¹

Allendina díla byla přeložena do několika světových jazyků. Její romány upozorňující na genderovou nerovnost a postavení žen v latinskoamerické společnosti podněcují společenskou debatu nejen o situaci v Chile, ale vybízejí čtenáře k přemýšlení i o situaci ve svých vlastních

¹⁰⁰ Viz LAGOS, María Inés. Cit. d.; Viz MARTINEZ, Nelly. Cit. d.

¹⁰¹ Viz BARRIENTOS, Mónica. Cit. d.

zemích. Vedle specifické interpretace situace v Chile tak mají myšlenky a sdělení Allende univerzálnější celosvětové uplatnění.

7. Resumé

V bakalářské práci se věnuji ženským postavám z románů *Hija de la fortuna* (*Dcera štěstěny*, 1998) a *Retrato en sepia* (*Sépiový portrét*, 2000) světoznámé chilské spisovatelky Isabel Allende, představitelky postboomu hispanoamerické prózy. Zaměřuji se na podrobný rozbor významných milníků v životech ženských postav a to s ohledem na postavení žen ve společnosti a dobový pohled společnosti na roli žen. Věnuji se tomu, jak jsou tyto postavy a milníky v jejich životě literárně zpracovány v obou románových textech. Také se zamýšlím nad tím, co nám chce autorka románů sdělit o sobě a společnosti a co chce těmito sděleními ovlivnit.

V první části se věnuji autorce Isabel Allende, jejímu životu a tvorbě. V druhé části diskutuji postavení žen s přihlédnutím k historickému kontextu Chile 19. a 20. století. Zaměřuji se hlavně na vývoj zpřístupnění vzdělání ženám, na antikoncepci a sexuální revoluci, volební právo pro ženy atd. Historický vývoj srovnávám s dnešní situací chilských žen. Diskutuji i problematiku potratů, protože poukazuje na postavení žen ve společnosti a dokresluje změny v emancipaci. Ve třetí části přibližuji romány – historický kontext, prostředí, strukturu, postavy. V poslední a hlavní části rozebírám významné milníky v životě žen.

Analytický rozbor románů a jejich interpretaci jsem postavila na identifikaci významných témat, milníků v životech hrdinek. Na základě četby a hodnocení úryvků z textů jsem stanovila sedm významných milníků v životě žen, které jsem posléze analyzovala. Jsou jimi: vzdělání, první menstruace, první zamilování a láska, první sex, manželství, těhotenství a práce. Romány zachycují život obou hlavních postav, Elizy Sommersové a Aurory del Valle, od dětství až po dospělost, můžeme tak sledovat životy několika generací žen a vzájemně je prostřednictvím životních milníků porovnat. Použití milníků pro zachycení rozhodujících momentů v životě postav a jeho vývoje dobře zachycují fenomén „literatura femenina“, jelikož umožňují zachytit ženský rodokmen ve smyslu přenosu zkušeností mezi ženami různých generací.

Analytický rozbor románů nastínil, že autorka sice pojednává o svých postavách v dobovém historickém kontextu, ale zpracováním životních osudů a milníků v životě žen, podává svojí literární interpretací nejen svědectví o ženách v historii, ale informuje a stimuluje i ženy v dnešní době. Popisuje sice Chile v minulých stoletích, ale některé problémy týkající se postavení žen přetrvávají ve společnosti dodnes.

Hlavní postavy jsou příklady hrdinek, které své osobní osvobození prožívají a bojují za ně. Pocházejí z vyšší společenské vrstvy a mají tím pádem lepší možnost vzdělání a jsou svobodnější v prosazování svých představ, tužeb a postojů. Nutno však poznamenat, že postavy nejsou

obecným svědectvím o ženách v Chile a Latinské Americe. Hrdinky jsou svými názory, postoji a aktivitami spíše zdrojem inspirace pro ostatní.

Allende bojuje za ženská práva pomocí literatury a svou literaturou chce ženy povzbudit k další emancipaci. Obě díla jsou bestsellery, které jsou po celém světě snadno přístupné širší veřejnosti, čímž podporují feminismus. Romány upozorňující na genderovou nerovnost a postavení žen v latinskoamerické společnosti podněcují společenskou debatu nejen o situaci v Chile, ale stimulují čtenáře k přemýšlení i o situaci ve svých vlastních zemích. Vedle specifické interpretace situace v Chile tak mají myšlenky a sdělení Allende univerzálnější celosvětové uplatnění.

8. Resumen

La tesis de grado pone el foco en los personajes femeninos de las novelas *Hija de la fortuna* (1998) y *Retrato en sepia* (2000) escritas por Isabel Allende, una famosa autora chilena y una representante del postboom de la prosa hispanoamericana. El objetivo es examinar detalladamente los hitos más importantes en la vida de los personajes femeninos, con respecto a la posición de las mujeres en la sociedad en aquellos tiempos y la visión contemporánea de la sociedad sobre el papel de las mujeres. Me centro en el tratamiento literario de estos personajes y en los hitos de sus vidas en ambas novelas. También pongo en consideración los asuntos que la autora quiere transmitirnos, sobre sí misma y sobre la sociedad, y el impacto que quiere generar con estos mensajes.

En la primera parte me dedico a la autora Isabel Allende, a su vida privada y a su obra. En la segunda parte, analizo la posición de las mujeres, teniendo en cuenta el contexto histórico del Chile de los siglos XIX y XX. Me centro principalmente en el desarrollo del acceso de las mujeres a la educación, en el tema de la anticoncepción y la revolución sexual, el sufragio femenino, etc. Comparo esta evolución histórica con la situación de las mujeres chilenas de la actualidad. También hablo del tema del aborto porque refleja la posición de la mujer en la sociedad e ilustra los cambios llevados a cabo gracias a la emancipación. En la tercera parte presento las novelas, su contexto histórico, escenario, estructura, personajes. En la última y principal parte, me concentro en analizar los hitos significativos en la vida de las mujeres.

El análisis de las novelas y su interpretación están basados en la identificación de los temas e hitos significativos en la vida de las protagonistas. A partir de la lectura y la evaluación de fragmentos de los textos, he identificado siete hitos significativos en la vida de las mujeres, los que luego analizo. Estos son: la educación, la primera menstruación, el primer enamoramiento y el amor, las primeras relaciones sexuales, el matrimonio, el embarazo y el trabajo. Las novelas narran la vida de las dos protagonistas, Eliza Sommers y Aurora del Valle, desde la infancia hasta la adultez. De esta manera podemos seguir las vidas de varias generaciones de mujeres y compararlas entre sí, a través de los hitos vitales. El uso de los hitos para manifestar momentos críticos en la vida de los personajes y su evolución enseña bien el fenómeno de la “literatura femenina”, ya que permite presentar la genealogía femenina en el sentido de la transmisión de experiencias entre mujeres de distintas generaciones.

El análisis demuestra que, aunque la autora está hablando de sus personajes en un contexto histórico, al elaborar las vidas y los hitos de la vida de las mujeres, su interpretación literaria no solo

da testimonio sobre las mujeres en el pasado, sino que también informa y estimula a las mujeres de hoy. Aunque describe Chile de los siglos pasados, algunas cuestiones ligadas a la posición de la mujer todavía persisten en la sociedad actual.

Las personajes principales son ejemplos de heroínas que experimentan la liberación y luchan porla. Proceden de una clase social más alta, por tanto, tienen mejores oportunidades educativas y son más libres para hacer imponer sus ideas, deseos y actitudes. Sin embargo, hay que señalar que los personajes no representan un testimonio general de las mujeres en Chile y América Latina. Más bien, las heroínas son una fuente de inspiración para las demás a través de sus opiniones, actitudes y actividades.

Allende lucha por los derechos de la mujer a través de la literatura, utiliza su literatura para animar a las mujeres a emanciparse aún más. Ambas obras son bestsellers fácilmente accesibles a un público más amplio en todo el mundo, promoviendo así el feminismo. Las novelas, que destacan la desigualdad de género y la posición de la mujer en la sociedad latinoamericana, provocan un debate social no solo sobre la situación en Chile, sino que también estimulan a los lectores a pensar en la situación de sus propios países. Además de una interpretación específica de la situación en Chile, las ideas y los mensajes de Allende ofrecen una aplicación global y más universal.

9. Bibliografie

Primární literatura

ALLENDE, Isabel. *Dcera štěstěny*. Přel. Monika Baďurová. Praha: BB/art, 2003.

ALLENDE, Isabel. *Sépiový portrét*. Přel. Monika Baďurová. Praha: BB/art, 2003.

Sekundární literatura

CORREAS ZAPATA, Celia. *Isabel Allende: vida y espíritus*. Barcelona: Plaza & Janés, 1998.

FENCLOVÁ, Jitka, BERNARDINO, Lourdes Solé, MONTERO, Justa Carrasco. *Literatura španělsky mluvících zemí. Autores y temas de la literatura española e hispanoamericana*. Plzeň: Fraus, 2000.

HODOUŠEK, Eduard. *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Praha: Libri, 1996.

HODROVÁ, Daniela. *Hledání románu: kapitoly z historie a typologie žánru*. Praha: Československý spisovatel, 1989.

KUČERKOVÁ, Magda. *Magický realizmus Isabel Allendeovej*. Bratislava: Veda, 2011.

ZELENÝ, Mníslav. *Indiánská encyklopedie*. Praha: Albatros, 1994.

Internetové prameny

Aborto en Argentina: en qué países de América Latina es legal, está restringido o prohibido. *BBC News Mundo* [online]. 9.8.2018, aktualizováno 30.12.2020 [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <<https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-45132307>>

About Isabel. *IsabelAllende.com*. [online]. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://s3-us-west-1.amazonaws.com/isabelallende.com/assets/bio/Bio_Isabel-en.pdf?pqmronjp8c8>, <<https://www.isabelallende.com/en/bio>>

About Isabel. Isabel Allende Biography. *IsabelAllende.com*. [online]. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://s3-us-west-1.amazonaws.com/isabelallende.com/assets/bio/Bio_Isabel_Summary-en.pdf?roek0sebjkg>

ALVAREZ, Silvia Lamadrid; GARRIDO, Lorena Armijo. Movimientos Sociales Críticos Del Orden De Género a Inicios Del Siglo XXI En Chile. *Teoría, Política y Sociedad: Reflexiones Críticas Desde América Latina*. CLASCO, 2018, s. 151-164. [online]. [cit. 2021-03-07].
Dostupné z: <doi:10.2307/j.ctvn5tzdz.11.>

BARRIENTOS, Mónica. Sujeto, cuerpo y texto: Una mirada a la producción narrativa de escritoras chilenas de los últimos años. *INTI, Revista de literatura hispánica*. 2009, no. 69/70. s. 115-125. [online]. [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/23288696>>

Biblioteca del Congreso Nacional de Chile (BCN), 2007. *Ley 20166*. [online]. [2021-03-14].
Dostupné z: <<http://bcn.cl/2klbu>>

Biblioteca del Congreso Nacional de Chile (BCN), 2016. *Ley 20545*. [online]. [2021-03-14].
Dostupné z: <<http://bcn.cl/2ybf>>

BIBLIOTECA NACIONAL DE CHILE. Isabel Allende (1942-). Memoria Chilena. [online]. [2020-10-30]. Dostupné z: <<http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-100654.html>>

BIBLIOTECA NACIONAL DE CHILE. La píldora y los dispositivos intrauterinos, en: Políticas de control de natalidad y planificación familiar en el siglo XX. Memoria Chilena. [online]. [2021-03-15]. Dostupné z: <<http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-96899.html>>

BIBLIOTECA NACIONAL DE CHILE. Perspectiva de género, en: Historia, Mujeres y Género en Chile. Memoria Chilena. [online]. [2020-11-07]. Dostupné z: <<http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-94486.html>>

CARVALHO, Susan. Transgressions of Space and Gender in Isabel Allende's „Hija de la fortuna“. *Letras Femeninas*. 2001, vol. 27, no. 2., s. 24-41. [online]. [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/23021142>>

CORREAS DE ZAPATA, Cecilia. Escritoras Latinoamericanas: sus publicaciones en el contexto de las estructuras del poder. *Revista Iberoamericana, University of California, San José*. 1985, Julio-Diciembre, vol. LI. núm. 132-133, s. 591-603. [online]. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <<https://doi.org/10.5195/reviberoamer.1985.4074>>

DROVETTA, Raquel Irene. Safe Abortion Information Hotlines: An Effective Strategy for Increasing Women's Access to Safe Abortions in Latin America. *Reproductive Health Matters*. 2015, vol. 23, no. 45, s. 47–57. [online]. [cit. 2021-02-07] Dostupné také z: <www.jstor.org/stable/26495842>

“El amor es la fuerza más poderosa para cambiar el mundo.” Isabel Allende, escritora. *YouTube* [online]. AprendemosJuntos, 2020 [cit. 2021-07-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4S0mXqpNoSE&ab_channel=AprendemosJuntos>

FUENTES URIBE, Andrea. Violencia de género: la pandemia que viven las mujeres en cuarentena. *Pontificia Universidad Católica de Chile* [online]. 2020 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <<https://www.uc.cl/noticias/violencia-de-genero-la-pandemia-que-viven-las-mujeres-en-cuarentena/>>

GRASSI, Maria Pilar Lampert. Aborto en Chile. Evolución histórica del marco normativo. *Biblioteca del Congreso Nacional de Chile. BCN Informe*. 2015, Boletín N°9895-11, s. 1-16. [online]. [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <https://www.bcn.cl/obtienearchivo?id=repositorio/10221/21553/1/BCN_Aborto%20en%20Chile.%20Antecedentes%20historicos%20del%20marco%20normativo_final_v5.docx>

HAUSMANN, Ricardo, TYSON, Laura D., ZAHIDI, Saadia. *The Global Gender Gap Report 2006*. World Economic Forum, 2006. [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2006.pdf>

HAUSMANN, Ricardo, TYSON, Laura D., ZAHIDI, Saadia. *The Global Gender Gap Report 2016*. World Economic Forum, 2016. [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www3.weforum.org/docs/GGGR16/WEF_Global_Gender_Gap_Report_2016.pdf>

HAUSMANN, Ricardo, TYSON, Laura D., ZAHIDI, Saadia. *The Global Gender Gap Report 2020*. World Economic Forum, 2020. [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf>

LAGOS, María Inés. Female Voices from the Borderlands: Isabel Allende's „Paula“ and „Retrato en sepia“. *Latin American Literary Review*. 2002, vol. 30, no. 60. 2002. s. 112-127. [online] [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/20119884>>

MAIGARI, Barbara Shitnaan, et al. Respuestas a violencia doméstica y abuso y explotación sexual durante la pandemia: Regiones de África Occidental, América Latina y MENA. *RESDAL*. 2021, Boletín núm. 3, s. 1-32. [online]. [2021-07-06]. Dostupné z: <https://www.resdal.org/assets/Boletin_COVID_3_esp.pdf>

MAIRA, Gloria, CASAS, Lidia, VIVALDI, Lieta. Abortion in Chile: The Long Road to Legalization and its Slow Implementation. *Health and Human Rights Journal*. 2019, vol. 21, n. 2, s. 121-131. [online]. [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31885442/>>

MARTINEZ, Nelly. Isabel Allende's Fictional World: Roads to Freedom. *Latin American Literary Review*. 2002, vol. 30, no. 60, s. 51-57. [online] [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/20119881>>

MONTES, Rocío. El aborto legal en Chile choca dos años después contra la resistencia de los médicos. *El País*. Santiago de Chile, 2.10.2019. [online]. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://elpais.com/sociedad/2019/09/28/actualidad/1569631050_283062.html>

NÚÑEZ LÓPEZ, Leonardo, et al. MUJERES EN CHILE Y MERCADO DEL TRABAJO: Participación laboral femenina y brechas salariales. *Instituto Nacional de Estadísticas Chile: Departamento de Estudios Laborales y Departamento de Estudios Sociales*. 2015, s. 1-138. [online]. [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <https://www.ine.cl/docs/default-source/ocupacion-y-desocupacion/publicaciones-y-anuarios/publicaciones/mujeres-en-chile-y-mercado-del-trabajo---participaci%C3%B3n-laboral-femenina-y-brechas-salarialesa.pdf?sfvrsn=ade344d4_3>

POLLMANN, Laura Albornoz. *Regional Case Studies*. Atlantic Council. 2017, s. 13-15, *Women's Leadership in Latin America: THE KEY TO GROWTH AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*. [online]. [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/resrep03714.10>>

Porfyrie. *WikiSkripta*. [online]. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <<https://www.wikiskripta.eu/w/Porfyrie>>

POTOK-NY CZ, Magda. Escritoras españolas y el concepto de literatura femenina. *Lectora: revista de dones i textualitat*. Universidad Adam Mickiewicz. 2003, núm. 9, s. 151-160. [online]. [cit. 2021-06-27]. Dostupné z: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2229584>>

Potrat. *WikiSkripta* [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: <<https://www.wikiskripta.eu/w/Potrat>>

RUIZA, Miguel, FERNÁNDEZ, Tomás, TAMARO, Elena. (2004). Biografía de Isabel Allende. *Biografías y Vidas, La enciclopedia biográfica en línea*. Barcelona (España). [online]. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/a/allende_isabel.htm>

SHEA, Maureen E. Love, eroticism, and pornography in the works of Isabel Allende. *Women's Studies*. 1990, vol. 18:2-3. s. 223-231. [online]. [cit. 2021-03-28]. Dostupné z: <[10.1080/00497878.1990.9978832](https://doi.org/10.1080/00497878.1990.9978832)>

STUVEN, Anna María. La mujer ayer y hoy: un recorrido de incorporación social y política. *Temas de la Agenda Pública* 8. Pontificia Universidad Católica de Chile, Instituto de Historia. 2013, núm. 61, año. 8. [online]. [cit. 2020-11-8]. Dostupné z: <<https://politicaspUBLICAS.uc.cl/wp-content/uploads/2015/02/serie-no-61-la-mujer-ayer-y-hoy-un-recorrido-de-incorporacion-social-y-politica.pdf>>

STÚR, Martin. K vymedzeniu pojmu magický realizmus v hispanoamerickej literatúre. Kučerková, Magda: *Magický realizmus Isabel Allendeovej*. Bratislava: VEDA, 2011. 184 p. ISBN 978-80-224-1211-7.. *XLinguae Journal*, Volume 5 Issue 3, June 2012, ISSN 1337-8384. 5. 88-90.

ŠKRABAL, Ing. Josef a Odbor statistiky obyvatelstva. Vývoj potratovosti v České republice 2003 - 2014. Český statistický úřad, 2015, 10.12. [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20562549/13008315a.pdf/7833dad4-0cbd-42ee-8e4f-91d717eb53a8?version=1.1>>

UGÓN ARMAD, Mariana Mota. *El tabú de la menstruación: símbolo de la represión sexual femenina*. Montevideo, 2019. Trabajo Final de Grado. Universidad de la República, Uruguay. Instituto de Psicología de la Salud. Tutora: Asist. Mag. Carolina Farías. [online]. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <<https://www.colibri.udelar.edu.uy/jspui/bitstream/20.500.12008/22777/1/Mota%2C%20Mariana.pdf>>